Ms. 39.

Bibliai Archeologia-

Bévezetés-

1. §.

A' regiségek Tudománnyának képzete közönségesen és a' sido regiségek különösön-

Az Archeologia vagy régiségek Tudománnya esmérete alatt értjük valamely nép természeti és társasági állapotjának esméretét, mely a' Historiatol abban különbözik, hogy ez valamely nemzetnek lassankéut vö ki fejlödését, amaz pedig inkább annak maradando állapotját adja elö- Hebreusokk nevezzük azomban az Izraelitakat a' Babyloni fogság elött vö állapotjokban; Judeusok ellenben a fogság után vö allapotjokban minek utánna hazájokban vissza verekedtek ugyan, de egészen ujj karaktert öltöztek magokra- Innen a' sido régiségek Tudomannyára, vagy is a' Bibliai Archeologiára tartozonak mondjuk, mind azt a' mi a' sido nemzetnek természeti és polgári állapotját a' hatarozta mind a' fogság elött, mind az azutan valo idöben -

§. 2.

Ms. 39.

§. 2. A' Tudomány fel osztása –

Az egész tudományt két fő részekre oztyuk, melyek közzül az elsö a sidokk termeszeti, a második pedig társasági állapotját foglalja magáb. A' tszeti állapotban g jelenik az ember

1., Szenvedőleg, és igy ez magában foglalja

a., a nemzet lako helyének fizikai föld leírásat

b., Geographiai Zoologiáját, Botanikáját, és Antropologiáját – –

2., Cselekvőleg, a hol tehát ezen kérdések fordulnak elé; mi képpen hajtja az ér hatalma alá a külsö termeszetet, és mi képpen fordítja azt fizikai életének fenn tartására, g szépitésére –

A' tarsasági allapotját valamely nemzetnek meg hatá rozzák –

1., A' törvények és a Vallás:

2. A' különösön ugy nevezett alsobb tarsasági: k. m. házi vagy maganos élet, mely a szükségek, egyezések, és szokások által formálodik –

3., A' Tudományos Aestetikai ki miveltség – –

Mindezekkel

2

Mindezekkel pedig eleibe botsátjuk a sido nemzetnek rövid Historiáját, mely az egész Tudományra nagy világosságot fog önteni – E' szerint az egész Tudomány rajzképe a következendö leszen – –

Elsö Fö Rész

A' sidok természeti allapotja

Elsö szakasz

Fizikai, Geografiai, Zoologiai, és Antropologai nevezetességek

Második szakasz –

A' külsö természethez vö cselekvö illetmény k. m.

Marhatartás, Földmivelés, kézi mesterségek, s a termeszet és mesterség miveinek hasznalása, k. m. lakohelyek, faluk, varasok, ruházat, és élet modja –

Második Fö Rész –

A' sidok társasági állapotja –

Elsö szakasz –

Politicai föld le irás –

Második szakasz –

A' Irnyek és politicai rendtartások

Harmadik szakasz – a Vallás

Negyedik szakasz

külsö

Ms. 39.

külső nemzetekkel vo, vagy hadi és bekességi illetmény —

Ötödik szakasz

A Sidokk magános v házi életek U.M. kereskedés, familiai, és tarsalkodási szokások és rendtartások — — —

Hatodik szakasz

Tudományok és szép mesterségek —

§ 3. A Tudomány methodussa és hasznai —

Az Archeologiával mint historiai tudománynyal historiai modon kell bánni, az az

1.) Meg kell benne különböztetni a különböző időket és környül állásokat, a mit régen nem tselekedtek — —

2.) A Sido nemzet állapotját öfve kell hasonlitani más nemzetek állapotjával, a melyek vele vagy atyafiasok voltak v legalább egy időben éltek — Tudni valo aromban, hogy az egész Tudományt Critice kell ki dolgozni — Ezen Tudománynak nagy hasna különösön meg tettzik

a.) Abba, hogy az egész régi Historiára nagy

világosságot

világosságot önt, különöson pedig az eri nemzet Culturájának, és a vallásnak Historiájában Jó rollét jádzik — —

b.) Abban, hogy az O és Uj Tömi sz. Irasokat a nélkül helyesen magyarázni lehetetlen. —

§. 4. A Tudomány kutfojai —

Ezek 1.) A régi emlék jelek, milyenek p.o. a Titus gőzedelmi boltozatja a Jerusalemi Templom vagadomannyaival fel ékesitve, és a Sido vagy ugy nevezett Samarai pénzek — Egyébaránt e féle emlék jelünk igen keves van — — —

2.) Az O Tom a leg fontosabb kutfő, tsak hogy jól szem előtt kell tartani, hogy melyik könyv mikor iratott, és mennyiben van vagy nints historiai karaktere: mert ugyan is a Sido Historikusok a későbbi idő szokásait örömest a regibb időkre viszik, a mit a Pentatenchusban, és a Kronikak könyvében elégge lehet látni — —

3.) Flavius Josefus (: Kr. U. 37.:) egy papi familiabol, és a Farizeusok felekezetéből vo tudus Sido, a ki a maga idejére nézve a leg hitelesebb tanu,

de a regibb

Ms. 39.

de á régibb dolgokba vigyázva kell használni —

4., Az Alexandriai Philo, ez is papi familiabol vō tudos Sido (: K. e 20.) de á kit meg nagyobb vigyázattal kell használni, mert Sidoul nem tudott, és az allegoriai magyarázatokk felette rabja volt — Ez á Philo á neoplatonica Filosofianak is nagy tiptelője volt —

5., A Thalmud, kivált annak régibb része á Mischna igen Jontos, de azomban felette egyoldalu, és nem egészen tipta kutfő, á melynek mind azonáltal á régibb Archeologusok kelletinél in kább hittek — A késöbbi Rabbinusok jud meg kevesebb hitelt érdemelnek. ——

6., A Profanus irok is, Különösön Herodotus, Diodorus Siculus, Strabo, Plinius m̄ meg vetendö Jorrások, kivált á szomszed és Atyafiás nemzetekk á Sidokkal valo egben hasonlitására nézve —

7., Minthogy á Napkeleti szokások atalyában véve és Külön gondolva azt á mit á Mahumedanismus, és más revolutiok g̃ változtattak, meg maradtak ugy á mint voltak: innen látni valo, hogy a napkeleti Irok és utazok által készült népek le irásit, és népek

és népek rajzolatit, á régi tudositásokkal, és hélzásokkal egben vetve, á meg állapitott s közönségesen tudva levö régi szokások analogiája szerint, sokszor használni lehet — Különösön á tipeti le irásokban ezek leg több hitelt érdemelnek; tsak hogy ittis tekintetben kell vennünk á cultura bi folyása által származott változásokat —

8., Jo könyvek á Sido archeologiára Ikenii Antiquitates Hebraicae; Michaelis Mosaisches Recht; John Archeologia Biblica; Varga Istvan á Sidok v Izraelitak szokásai; és De vette Hebraisch Jüdische Archeologie. —

Jegyzés 1., Josephi Flavii αρχαιολογια ιουδαικη és de bello Judaico L. VII. Ezeket mind Romaba és elöször Sido Nyelven irta, s azutan ugy forditotta Görögre, hogy Vespasianus Császárnak, kinek nagy kegelmébe volt, be adhassa — Az αρχαιολογια á Sido nemzet historiáját foglalja magában, egészen á Nero uralkodásáig — Philonak többi munkái között leg nevezetesebb: De vita contemplativa

Mss. 39.

templatva, et de Supliciibus. Görög nyelven —

2., Thalmud (: Tanitási tudomány :) Ebben olyan törvények vagynak öszve szedve, melyekes a Zsidok a Mosesi könyvekből tiszta tradítió utján tapasztalt — Eszéki más a Krisztus idejében is voltak, de azután szedődtek öszve — A Thalmud első részét, vagyis a Mishnat öszve szedte Judas Hakkadosch k. sz. u. 191 (: iterum legis :). A Thalmudnak más része a Gemara (: supplementum explicatio :) meg ki, sőbben szedődött öszve kulömböző Zsidókban, kulombö- nő helyeken, és kulönböző Rabbik által — Innen van Jerusalemi Thalmud, és Babyloniai Thalmud — Ez a Thalmudot a Rabbinitak Sectája a Mosesi tnyé- vel de nem egy betüinek tartja; de a Karaitak, vagy is a Zsidó protestansok, kik Lengyelországban leg többen vagynak tellyességgel nem szerzik hetik — — —

A Zsidó nemzet történetének rövid rajzolatja —

E. S. A Zsidó Historiájának kutfejei — — —

A fogság előtt vo időre nézve az o Szövegen kül vo forrás, melyből merit Josephus is — D. nem kell sokat a Theologusnak elbeszélni, hogy ezen kutfőben sok ellenmondás, határozatlanság, és ismét

5

ismét annyi esmeretség is van — A fogság utánni időre sok fontos materialekot lehet találni az Ezs- drás Nehemiás, Daniel könyvében, és a Makha- beusok első könyvében; s mentől előbb jő az ez a Josephus írásai annál hitelesebbek, fontosabbak és termékenyebbek. — —

E. b. Ugyan annak Kronologiája, és elosztása —

Minthogy az o Szomban semmi bizonyos időszaki szak nincs gyáltapitva, és a Zsidó Historiában a- tolyában a szerek számokat szeretik sőt egek nagy- ító tizó ket ~~s~~ számolatlan hagynak: tsak nem lehe- tetlen itt tsak valamennyire is bizonyos kronologiát keríteni; és meg kell elégedünk, ha a Krisztus szü- letésétől szerek számlálással a David vagy Salomon idejéig fel mehetünk — Az egész Zsidó Historiának- nagyobb periodusokra lehet osztani u. m. — —

I., Régés Idő szakasz, Abrahamtol Saulig —

II., Saultol a Babyloniai fogságig, és

III., Ettől a Jerusalem el pusztulásáig —

Az első periodust fel fele m tudjuk bizonyosan hol kezdődik; de le megyen 1095. k. sz. e. —

A mash

Ms. 39.

A második periodus le megyen 588. k. h. e.
A harmadik periodus 77 k. h. eltelvén
t. Periodus Ábrahámtól Saulig 1095. h. ele e.

§. 7. Patriarchai Idő Szakasz.

Az Ábrahám életének 75 esztendejétől fogva, jákobnak 130 esztendejéig, a mikor Egyiptomban töl-
tött el több 215. e. Ábrahám a Sidoki Atyok
Mesopotamiából az Euphrates mellől költözött az
atyjával Nemrodtól lakott Kanaánba, a hol ő
mint vendég nyájait legeltette és vándorlásait e-
gésen Egyptomig ki terjesztette - Az ő fia I-
sák korául sem jelenik meg olly fényesen a Sid
Históriában mint Ábrahám; de az ő Rebekával
vő házassága, és az ő fiának Jakobnak ide-
Mesopotamiába vő vándorlása, és a Lábán két lá-
nyával vő ő[gy]ve kötetése az ősi földel vő be-
vétkozást tovább is folytatták - Továbbá Ábrahám
Ismael által, és Keturra Jelességétől nemzett 6 fi-
nokai által az Arabs nemzetségekkel is törzsök
Atyja [:Ábrahámnak második feleségétől Ketturától
vő fiai

vő fiai voltak Simeon, Jokthan, Middan, Jesbák,
és Sua a kik mind arab nemzetségek törzsökeikel"
tek:) Az Edomitak Ésautól, a Moabitak és Am-
nitak pedig Lottól vették származásokat - Jakobb
a sokat jelentő Izráel nev alatt a harmadik Pa-
triarcha, ki a Históriában ugy jelenik meg mint a
Jehova különös követtye, de ezen karaktere ő
a leg kevésbbé tünik jelénül gi Jakob a nagy éhség
idején Józsefjától mint Egyiptomi nagy vezé-
től vagy első Miniszterétől Gesen tartományban, az Abra-
hámval történt Gosen földére ment lakni, mely
a' marha tartásra különösön alkalmatos helyett volt -

§. 8. A' Sidoki Egyiptomban való lakások -

A Mózes bizonyságtétele szerint a Sidoki 430
esztendeig laktak Egyiptomban (:2 Mózs 12-40. és 1 Mózs
15-13.) a honnan kivonni ki magokat a Sidoki
Egyiptomban vő kivonni gondolatjából: Mózes
600,000 fegyverfogható férfiakból vezetett ki Egyip-
ból:) Ezen bizonyságtétellel le nem vonhatják
sem a LXX verziók [:versio LXX facta est
Ptolemeo

Ms. 39.

Ptolemeo Philadelpho regnante 285. a Ch. in usum Judaeorum Aegyptiacorum qui Hebraice oblit non nisi graece loquebantur:) Sen a Samaritai Pentateuchum Josephus (: Antiquit: L. II. 15.) sen Pal Ap. postol. (: Galat. III 17:) Egy király a hi a Józsefiekről semmit se akar tudni, el nyomta, és keservesen sanyargatta az Izraelitakat –

Josephusnal, és a Samaritai Pentateuchban Exod. XII 40. valamint a LXX Forditásban ugyan azon helyen 215 esztendő van leve, de hibásan – Továbbá a Gal. III. 17. in volt hellya Pál Apostolnak az accurata chronologia, vagy is a mint Bretschneider hi fejéri Luia annorum ante Jacobi abitum in Aegyptum nulla plenior Computatio edstabat in V. T. et Pauli consilium non erat, ut accuratus et adraones Cronologicas exactis annorum numerus Commemoraretur; huic vulgaren et notissimam inter Abrahamum et Mosen, seu protestatosi temporis periodum adhibuit, parum Solicitus, utrum rationibus temporum ita, quis conveniret si honum annorum initia adcitt. rehami, an si ad Jacobi tempora referentur. Gal. III. 17.

Gal. III. 17. sic habet: Foedus a Deo sanctum ad Messiam spectans Lex 400 et 30 annis postlatum irritum reddere requisitiba ut promissa tollat –

Ezt mondá jedig: hogy a hötestt melyet Isten előtt megerősitett a Krisztusra nézve, a' hány mely 430 esztendővel kezdődött aztán, nem lehi erőtlenné, hogy az igéretet el törlené –

§. 9. A' Mózes és Josue idő szakaszra –

A' Zsidó Historianak egy részében is olyan nagyon a' Pész is nem uralkodik mint az Egyiptombol való jövetelben; mert az egésben rakva van Zsidálkal: melyre nézve az olyas Historicusnak itt nagyon vigyázni kell az igazi történetek a' mesés hölte, menyektől jo el választásában – A' ki menetel után Mózes az Izraelitákat mindjárt tnyt és vallást adott. A' pusztában eltöltött bujdosásnak sem ideje, sem indító okai, mint sennek igaz Historiai modon elé adva; tulonosan jedig 38 esztendőről melyből gatás van – A' Josue könyvéből ezt mind bizonyos sagot hi vehetjük, hogy ő a Kanaánt elfoglalását

Ms. 39.

éppen nem végezte el, és hogy a Kanaánitáknak nagyrésze
megmaradott továbbá is a' lassankénti mindég tovább
terjedésök' Izraelitáknak között ezek mellett Ereikidő
vel rékszerént megpróbáltatnak és szolgálnak alá vetődnek,
részszerént pedig az Izraelitákkal öszve elegyednek de
a' Mosestől parantsolt tiszták systemájától hova
tovább, mind inkább elfajzottnak a' Sidok-

§. 10. A' Bírák vagy Hősök időszakaszra, melyben
hova tovább mind inkább kievesedtek a' Regek-

A' Bírák egész idő szakaszra, kik között legkivesebb volt Samson, ugy adódik elé mint ha egymás szüntelen felváltó elpartolásnak, elnyomattatásnak, és megkárabolásnak állapotja, egy szóval szünetlen Anarchia, meg pedig mind Theocratiai szempontból; mert most Atyai vesszővel fenyítolgatja az Ur az Izrael népét, majd megint megsza-
badítja azt- Egyéb aránt a' Bírák könyvéből nyilván van, hogy valamint az ellenségtől vó elnyomattatás, ugy az egy Bírák uralkodása is csak részszerént vó volt, és többnyire nem az egész népre terjedett ki- Ez. Kronologia mindenütt is kerek számokat van meg

Notázva

határozva, s annál fogva igen bizonytalan. Az utolsó Bíró Samuel az egész Sidó Históriában, különös fontosságu személy, ő csak azért is nálla kerdődik inkább a' Históriai bizonyság, hogy azért is, mert az általa fel állított Prophetai oskolák a' Sidó nemzet nek egésszen uj arányt adtak, s elsinosodásra jutattak- ő tőlle nyerte a' nemzet a' Királyságot is, mi-
nek utánna jól lahott volt az Anarchiával- Egyébaránt a' Samuel' Prophetai karakterét nem a' Mostani, hanem az akkori idő' lelke szerént kell meg ítélni-

II. Periodus- Saultól a' Babyloniai fogságig-
1095- 583.

§. 11. Saul, Dávid, és Salamon-

Samuel első Királynak választatta Sault a' Benja-
min nemzetségéből a' hu hadakozás ideiben, hi véve az utolsót mind végig szerencsés volt- De minthogy a' Theocratiai Fejnek akart engedelmeskedni a' Samuel Tudvéből ki esett, a' hi tihon Dávidot fel kente- Ettől Saul a' bu miatt el mejében gyakorta hadakozott, sa-
tolyára egy ülöretben a' Filisteusok fegyvere által Jonathán fiával együtt el veszett- A' Saul meg

vetetett

Hs. 39.

vetteteésének okra nints eléggé elé adva; de nem le-
het fel tenni Ő Sámuel a Prófétai oskolák fel állí-
tója nem telen indulatból támadott volna ellene Saul
uralkodott 1055 ig. Mi nehezünnek Dávid Saultol ül-
Dörtetvén egy darabig mint egy meg elegedett ben pár-
fejé ide s tová bujdosott volna, a Juda nemzetsé-
getöl Hebronba királyá választatott, midön aronban
Isboseth a Saul fija a több nemzetségeken még
esztendeig uralkodott. Egy arulás altal melyet Dávid
Kemé nyen meg büntetett, a koronának eren réte is ke-
rébe esett Ő hatalmába:), és alatta az egész Israel
egy hatalmas ország egésült. Dávidnak meg ende-
mek szerett a királyi lakó hely erösitése, a nem
reh hőön sége es vagy is körös ponti Ini tiszt-
let fel állitása; valamint hogy Enehei altal is hatal
masan be folyt a nemzet gyarapodása. Uralko-
dott 1015 ig. Salamon be vitte országba a szép mester-
segeket és a jeny üvést, és a kereskedés s hajózá-
rás altal nagyon meg gazdagodván az Ini tiszteket
nek pompát és jenyt adott; de a nepet sokat nyom-
ta, és külső ország fele segeitöl idegen szokás-
vétetett

sokat vett fel. Egyébaránt ugy latszik P utalkod-
sának vége zürzavaros volt.

A Juda es Israel országi külön valva-

S. 12., Rehabeam és Abiam 975-955. és Jeroboam

I Roboam nem akarván arra terhes adót melyet at-
tya a nepre vetett vala alább szallitani, a király ságnak
nagyobb részét el veszette, midön a Juda és Benjamin
nemzetségén kivül a többiek mind el pártolnak tölle
Jeroboam a tiz nemzetség új királya a nemzeti
Ini tiszteket el törölvén balvány imádásra hozott le-
ez Egyiptomi királynak Susáknak sido orgba
vo be ütése és annak gyarlóságra az első szomo-
ru következése volt. Ezen szerencsétlen megoszlás-
nak. Abiaban igyekezett Roboam, és az ő Asa és Abiam
kádal vissza nyerni az elvesztett országot mert minden gyo-
bajok fűsztbe mant — —

S. 13., Asa 955-914. Nádab, Baesacha, Ela, Zsimri,
Omri- 954-918.

Mig Asa szentsen és igazsagosan uralkodott, az
alatt az Israel országban szüntelen és zürzavaros

változtak

valtortak ar uralkodoh- Nadáb Jerboam nak egéh
hàràval edgütt g öletteteti, és Ela a' Király gilhoz
nak Bäeranak fia hasonlolag járt, de ennek gilhoz
sa sehinni se maradhatott meg a' Throntson, és on
rinak is jó darabig veletkedö társa ö is competi
tora volt- Atomban a' két örg mind ég haboru
ba volt egymással melyben a' Syrusoh belé elegedtek
sor idötöl fogva ar Israel országnak a' Syrusokkal
mind ég baja volt, és fegyveres opto jöre —

S. 14 Josafák, Joram, Acharja 914- 884 Achab,
Acharja, Joram 918-884

A' minden tekintetben di'séretre mélto Josaphatk
kességben volt ar Israel országával, söt Achábbal ko
vetségben is volt a' Syrusok ellen- Ellenben Joram nak
hütött követtsége Juda országnak sok szerentsetlensé
gek okozott- Josaphat követtségek kötött Achab
bal, és annak leányát Athali'ás Jóval Joram
mal elvétette- Ez ar Athalia a' Joram és Achazia
halála után ar egész királyi házat ki irtotta, és Isak
egedül 7 esztendös unokája Joas maradott meg
különös Isi gondviselés által- A' gonosz Achab

neve alatt a' Jezabel uralkodott Israelben,
és a' Bálvány imádás még jobban be vitte. —

S. 15., Athalia, Joás, Amazia- 884-811. Jero, bo
ám, és Joas 884-825.

Acharja a' Juda, és Joram ar Israel királya
mind hatten egy napon öletek meg ar Israel verére
Jehu által- Athalia ekkor fel lépett a' David thro
nusára, de egy papi öcse eskövés tsak hamar le
tsikolta- Joas alatt a' Syrusok Jerusalemet na
gyon fenyegették, Amazia alatt pedig ar Israelitak
el is foglaltak, és ki prédáltak. Jehu alatt a' Syr
sok ar Israel országnak nagy részét el vették; Joachas
alatt meg jobban is korlátoltak; ekkor Joás ar el vesz
tett részt mind vissza nyerte fegyverrel. — —

S. 16. Uzia 811-759. Jeroboam 2 Sacharja, Schallum,
Menahem- Pekahja 825-761.

Uzias vagy Azarias atyja Juda orszá igen böltsen igazgat,
tatott, és hadi ereje is jó lábon állott- Ez Israel orszá
ra 2. Jeroboam alatt mint egy éjjá született, és ér a'
Syrusok ellen szerentsésen hartolvan a' régi hatá
rokat vissza állitotta- Ezen ö halála után nagy

Nathanael

Mss. 39.

Zürzavar és 11 esztendei Interregnum következett-Za-
kariást sehallum, ezt pedig Menahem ölte meg, ki
oztán a Thronusra ült és maradott, de ez Assyriai
Királynak Phulnak adó pirtojéve lett; Jennek
fiát Pekajást hasonlolag 2 ölte Péka, kinek ki
er erőszakkal nyert hatalmat megtarthatta 20
vetlégre lépett Rezinnel Syriának Királyával-
S. ir., Jotham, Achaz 759-722. Péka és Ho-
sea 761. 722.

Jotham alatt szerencsés volt Juda; de az Achaz
hitvány igazgatása alatt Pékának a Syriai Re-
zinnel vo szövetsége, segítségére az Edomitak
nak és Philistenusoknak Palesztinába vo bé rohanása
nagy szerencsétlenséget fenyegette Juda országát, melyet
a gyáva Király az Assyriusok adó pirtése által
vásárolott, segítségével háritotta el, úgy an akkor Sy-
riát, Galileát, és Giliádot el is foglalták, de Ju-
dával is erőszakosan bántak- De Péka is utolja
ra 2 öletett, és mint egy 2 esztendei interregnum után
Hoseas lépett a Thronusra, ki is minthogy Salmanasár
nak az Assyriai Királynak ki akart adót pirtni

birodalmát

11

birodalmát végképpen el pusztulni látta k. h. e. 722 ef.
Ekkorugyan is a nemzetnek jobb része, a Katonák, a
gardagok, a jegyver hozó tsak elszpiába vitetek, és
ezek helyébe Assyriai Colonistáh mentek, a kik az
otthon maradt Zidokkal öszve elegyedvén, a magok
vallását a Zidokéval öszve elegyítették, és formáltak
az úgy nevezett Samaritana vallást szerént mara-
dékai voltak a Samaritanusok kik a Jogságból
visza tért Zidokk annyi hárt és alkalmatlanságok
ot okoztak - - -

Ezen 250 esztendők alatt, a mellyek az Israel birod
tartott, a Királyi szék 8ször változott- Jeroboam és Na-
dab ketten az Ephraim nemzetségéből voltak- el
Jeroboam familiáját egészen ki irtotta Baasa, a ki
az Issachár nemzetségéből vo volt- A Baasa fa-
miliáját, ki után a fia Ela tsak esztendeig uralko-
dott, egészen el törölte, Simri; ez pedig hét nap
multa, midőn Thirzát Omri 2 vette volna, magára
gyujtván a Királyi házat, meg holt- Az Omri
familiájából, a fia Achab, és két unokáji Achas-
zia és Joram uralkodtak- De az Achab

házát

hárát is Jehu el vesztette, kinek familiája leg to-
vább meg tartotta magát a Királyi Székben,
mert az utánna következő 4 Királyok t. m.
Joachez, Joás 2 Jeroboam, és Zakariás mind
az ő maradéki voltak- De ezek körül is az u-
tolso sallumtol; sallum pedig Menahemtől ö-
letett- és Menahem fiait Pekajáh Péka ölte ő-
et pedig Hoseas Minderelből látni — Ekkor
még rettenetes zavarodásban volt az Israel ország
mind végig- ekkor Israel Királyai átolyában bál-
ványpora rossz emberek voltak- -

A Juda Orszá a Babyloniai Fogságig-

S. 18. Hiskiás ö Ezekiás 722- 699. Manasse,
Amon Josia 699- 611-

Hiskiás igaz Isten fiú Király és a Papok
Fedelfje le vetette az Assyriai jármat; de a mikor
Senacherib Assyriai Király az Egyptomi expediti-
jában ölet és uljában esvén keményen ő támadta,
és Ezek az Assyriai seregben támadott pestis ment-
hette meg Jerusalemet a kemény ostromtul- Ma-
nasse egésszen a Bálványozásra adta magát,
valamint

valamint az utánna következett Amon is-Jo-
siás végét vetett ugyan a bálványozásnak; de a Faraó Neco ellen vo üt közben elesett,
a mikor ostán Juda ország Egyptomtol kezdett
függeni- - - -

S. 19. Joachaz. Jojachim. Zedekiás 611-588-

Josiásnak ifjabb fiát Joachazt, kit a néptől ki-
rálynak választottak vá, Neco fogságba vitte,
és helyébe tette annak testvér bátyját Jojakimot-
De ezek hamar ellene Nebucadnezártol kaszte-
nálat az Euphrates mellett ő verettetvén el vesztette
a Juda országon vo hatalmát, és Jojakim meg adta
magát Nabugodnozornak, de attol 3 esztendőre
el pártolt- Az ő fia Jojakim is nem kívánkozott
volt magát meg adni, és a regnek nagy részével
együtt fogságba vitetett, Zedekiás kit Nebukad-
nezár az ő helyébe tett is mint el pártolt, minek okáért
ő is Jerusalemet el foglalta, el pusztította, a Királyt
pedig kinek szemeit ki tolotta, a nemzetnek nagy
részével együtt Babylonba fogságra vitte-
Arról is a kik otthon hagyattak volt többnyire
el pusztúl

Ms. 39.

d'hagtak fudeäl és Egyiptomba haladtak –

Minden'ösve a Juda királyainak uralkodá" sok, tartott 397 esztendeig u. m. 975-től fogva 588-" a'mikor az utolsó királyt Zedekiást Nebucadnezár, a'regnek nagyaival együtt fogságban vitte" Babylonba – Ezek közül jó királyok heten voltak u. m. Assa, Josafát, Joas, Ozeás, ö Uriás, Jotham, Ezekiás, Josiás –

3., Periodus Jerusalemnek Cyrus által való visszatérésig

§. 20. A' Babyloniai fogság –

Jeremiás szerint a fogságnak 70 esztendeig kellett tartani; de ez csak úgy igaz ha azt Jerusalemnek a' Chaldeusok által történt első" ostromlásától számlál" juk – és' Jerusalem első" ostromlása volt Jojakim" és Jojakin alatt – ez első" ki rohanván az assyr" sokra el is esett – és' já pedig minek utána nyo" meng ség alatt fel adta magát, el vesztette a' király ságot. Ez az ostrom történt 606. és' fogságba vetés tartott Cyrusnak első" éftig vagy is 538 k. h. e. és így 52. esztendőt – Ugy látszik hogy az Izraeliták állapotja

állapotja Babyloniában éppen nem volt rossz; mert a nemes' születésü" Zidok mindenfele nagy hivatalokra jutottak – Zido tnyéjeket sokaságokat ott is megtar" tottak, le vallásokba sok Babyloniai Deákat vit" tek bele – –

§. 21. A' Zidok vissza költözése és állapotja a Per" siai fő" hatalom alatt Cyrustol Nagy Sándorig 536-333.

A' Cyrus uralkodásának első" esztendejében, első" ölle segítetve vissza tért egy Zido sereg 536 a' k. a. Zerubabel és Josua alatt a' Jordánhoz, és honna fogott a' Templom epitéshez, de a' melyet Camby" ses és Smerdis alatt a' sanaitanusok galeravg okkal gyorsítattak, míg végre Darius Hystaspis alatt tökélletességre vitték – Artaxa a' Perses uralko" dásának hetedik esztendejében 478 a' k. e. ez egy papi familiabol való irástudo engedelmet nyert a' Judeaba való menetelre, hogy ottan Urgot minden polgári, minden vallásos tekintetbe jó rendbe tegye, és Persestől, s Babylonba maradott attyafiai" tol gondag segítséggel kapott – Továbbá az Artaxa" ses

ses és

Ms. 39.

Nagy Sándor Longimanus Uralkodása alatt 444 a' k. u.
Nehemiás Királyi Dohánynak Jerusalembe menetele ellen nem állván a' Samaritanusoktól tett
akadályok, ő erősíttette, és sok új rendelésekre
horott be' mellyekből kemény sége alkalmatosságot volt
arra, hogy a' Samaritanusok Istenét tsipteljék a' Zsidók
kétsel egésszen tűnőn szakadott. — —

§. 22. A' Zsidók állapotja a' Macedoniai hatalom alatt N. Sándortól Antiochus Epifanesig 333. 175.

Meg győrvén Sándor Dariust Issusnál Ciliciában,
Palestinát is az ő hatalmába esett — A' Zsidók arról értesedtek, hogy N. Sándor velek igen kegyelmesen és barátságosan, bánt, és sok mesés dolgok beszéltnek
Sándorról — Sándor 332dik a' halván, Ptolemaeus Lagi
ega a' N. Sándor fő vezéreli közül kik ekkor egymás
ról hadakoztak, Palestinát Jenitiaval és Coelesyriával együtt el foglalta, és sok Zsidókat vitt el magával Egyptomba, kikkel igen sok kegyelmeskedett hozzá — A' Ptolemaeus Lagi, Philadelphus ed Evergetes
Uralkodások alatt bold og rendességben éltek a' Zsidók, melyek tsak a' Ptolemaeus Philadelphus és
Evergetes

Evergetes Syria ellen folytatott hadakozása háborított meg valamennyire — Az Egyptomiak alatt voltak a' Zsidók 321től 175dig a. k. e. Antiochus Ptolemaeus Philopator alatt a' nagy Antiochust egy próbált Dánielt Daphnéhoz magához ragadja, a' mit meg is tselekedett, de a' Daphnénál történt áltűrés után hűtött békeség ben ismét vígra engedte — A' minorennis Ptolemaeus Epifanes alatt megint vígra vette, úgy hogy már 175be a. k. e. Palestinát Syriai Király Seleucus Philopator alatt talalják. — —

§. 23. Antiochus Epifanestől Jerusalemnek Pompejus által történt 63-dik hódoltatásáig 175-63-

A' hevély és tegetlen Antiochus Epiphanes fel tette vala magában, hogy a' Zsidó nemzetet győzedelmes hatalmából vételére kényszeríttse, a' melyben nehéz a' hittől szakadott Zsidók nagy segítségére voltak — Midőn a' Dohon leg inkább dühösködve fel állott ellene a' nagy Lélekű fő Pap Mathathias a' Hasmonaeusok famíliájából, a' ki hűvéről tsak hamar sereget gyűlekezett ügyve mely el szánta magát a' hazáért élni vagy halni — Az ő halála után a' fia a' hires Judas

Maccabaeus

Maccabeus lett a fő vezér hi a Syrusokat több
irben g verte, és a meg szentségtelenitett Templomot
a balvanyoktol g tiztitván az ősi vallást is meghely
re állitotta – De utolsó Judas is egy uthonetben el
esett, melyből a lett hogy a jó gondolkodásu Zsidok is
met el nyomattak a Syrusok részéről lévő Apostatak
felyül kerültek – A Judas Maccabeus helyébe valasz
tódott az öttse fiai a k. sz. e. Jonathan, a hi arután
fő Pap is lett, és csak nem egész életében a Syriai
Királyok Felsőssége alatt volt – Az ő helyébe fő Pap
ja valasztodott a Testvére Simon, hi neki fuggetlen
Fejedelemségét a meggengült Syrusok is meg es
mérték – Ezen derék fejedelem hi a Garizim hegén
lévő Templomot el rontotta, az Idomusokat Hyr
canus Janos verére által g kiodoltatta, nagy erő
vel és hatalommal uralkodott, és alatta a Zsidó nép igen
Boldog békességben élt, melyet is hálaadásságból arany
Koszot az ő Familiájában örökösé tette – A Simon
galaratos meg ölése után Hyrkanus a fia lépett arra
valkodásra, és ámbár eleinte a Syrusok őket is nyo
morgották, de kiesőbbre kerekedés volt ellenek,
és birodal

ma határait mint eg második David messzebbi
terjesztette – Hyrkanus János k. h. e. 107 k. d. e. után lövet
kezett a fia Aristobulus, és ez után Alexander Janneus
kik a birodalom határait még messzebb terjesztették – ez
után Alexandra uralkodott a Janneus felesége, ki minden
a Farizeusok tanattsán járt és a Sadducceusokat ül
dözte – Az ő két fiai Hircanus és Aristob
ulus az uralkodáson öszve vesztek, melyből a lett, hogy
Pompejus, ki már akkor Syriat el foglalta volt a Jo
rdanba bele elegedett, s mind utánna Aristobulust
g verte, és Jerusalemet el foglalta a Fejedelemséget
Hircanusnak adta, de ugy hogy a Romaiaknak adofi
zessen, és ig lett Zsidó Eg Rói Tartomány k. h. e 63.

A. 24 Pompejustol fogva a Nagy Herodes halá
laig 63–4–

Az Aristobulus fia Alexander által tanaszto
tt Jerusalemi alkalmatosságot adták arra, hogy a Ro
maiak Proconsul Gabinius által Aristocratica igaz
gatást állitottak fel, de a melyet Cesar, kit Antipa
ter a maga részére tudott hoditni, is mást el töröl
t Hyrcanust a Fejedelemségbe vissza tette, mellé

adván

adván Procurator nev alatt Antipatert- és így tu-
lajdonképpen Antipater uralkodott Herodes és Pha-
sáel fiaival együtt- Azomban a rejtek egy megelé-
gedetlen részre Antigonust az Aristobulus marsi
fiát ismél bé hitta, de Herodestől meg verettetven
ő benne vége lett a Hasmoneustoli Harának- Így te-
hát 37-ben a' tróhnul ugy neveretett nagy Herodes hat-
ódott, hi az ő uralkodását ígyenye vér ontásokkal, és
ravaszsággal kivanta meg erősíteni, s tulajdon fa-
miliájan is kegetlenül dühösködött- Előtői Antoni-
usnak egy barátya lévén az Actiumi győzedelem után
az Octavianus részére ment által, a hi az ő hiva-
talmát még jóval is kapcsolatta- meg holt, a tehe-
től meg emlékezvén, és istenektől enlehetetel hagyá
maga után a' sidó hivében - - - - -

Herodes hogy a Maccabeusok familiájától ő-
félelemtől egészen meg szabadulyon győlöle az öreg
II Hyrcanust, feleségét Mariamnét Aristobulus lest-
verével együtt, és ezek annyát Alexandrat, hasonló
képpen győlte Áaron gyermekei-

§25. A nagy Herodes halálától fogva Jerusálem végső pusztulásáig k. u. után 1-73.

Az Herodes Testamentomát, mely szerint az ő három
fiai közöt, t. m. Archelaus, Antipas, és Philippus
között meg osztodott a birodalom, ugy hogy a királyi hata-
lomba Archelaus követkerjék, Augustus is meg erő-
sítette- Azomban Archelaus kegetlen uralkodásáért fám-
adtatott, és az ő orga, mely állott Judeabol, Samariá-
ból, és Idumeabol, a Syriai provinciahoz kapcsolodott-
Archelausnak Augustus Ethnarche nevet adott
volt, de azért a k. Irásban királynak neveztetik
Mate II. 22. Hasonló sorsa lett a Filep Tetrarchiájá-
nak is az ő halála után, mind addig még Caligula
mind arokat 1 Agrippának a Nagy Herodes Aris-
tobulus fijától ő unokájának ádta a királyi di-
csőséggel együtt; s ugyan ez az Agrippa a' hi'ára
tett. Antipás Tetrarchiáját is el nyerte- Akkor
az ő halálakor a fia II. Agrippa meg gyermek volt, te-
hát Judea ismét Romai Provinciává tétetett, az
Romai Procuratorok által igazgatodott, kik hatalmá-
gok által, a különben is lázadásra hajlo népet
még jobban ingerlették- Késöbben tsak ugyan ő nyerte
II. Agrippa a Filep Tetrarchiáját; de ő sem tudott
a' néppel

à' néppel jól bánni- Az utolsó Helytartó Gessius Flo-
rus sok igazságtalan erőszakoskodásai által siette-
à' Revolutio ki-ütését 66 k. u. ki-ütvén a
lárradást, a Syriai Helytartó Cestius Gallus egy se-
reggel bé ment Jeruzsálembe, de a' lárradást Jerusa-
lemből le nem verhette, sőt vissza menő útjában
sok veszteséget is szenvedett- Ekkor a' Revolutio ar-
ra egész országba organisállatott, Hadi vezérek és Hely-
tartók neveztettek ki, s nagy készületek tétettek
Vespasianus egy nagy sereggel Galileát jelent Jeruza-
lémba, meg vette Galileát, és Idumeát el pusztította-
Ekkor a' Zsidóság szíve Jeruzsálemet hatta ki vadoni, a' fia Titus
ment helyébe, a' ki Jeruzsálemet hosszas ostrom u-
tán el vette- Ennek a' városba irtóztató éhség és
ínség uralkodott, a' Zsidók meg se akartak magokat
el adni- Még a' Templom meg vétele és le égetése u-
tán is egy nagy része a' Zsidók, kik a' Felső" városba
vették volt magokat, kettőségbe esve oltalmazták mago-
kat; de utolyára sok vér ontás után az a' rész is
az ellenség kezébe jutott- Így lett vége a' hires Zsidó sza-
badságnak —

Jegyzés

Jegyzés- Ez K. Herodes 11ik fiától Herodes Antipas,
ról gyakran van említtetve a' sz. Irásban- E' volt a' ki Filep
ősének, az Ituraei és Trachonitisi Tetrarchának
Jelességét Herodiás Jelességül vette, és k. Jánost gy
ilette- Ezzel Antipas uralkodott Galileán, és Peraea
Tetrarcha (: Negyed es fejedelem :) titulussal- Ezen külső
le volt a' Krisztust Pilátus, mint Galileai fejedelem,
hez- valamint Archelaust Augustus, ugy azt Cali-
gula méltóságából ki vetette, és Gundanumba küld-
ötte (: Lion :) száműzetésbe- Ezt i Herodes Anti-
pásról az Apostolok Csel. irott könyvbe meg
jegyzödik hogy ö a' kereptényeket erőszakkal üldözte,
Jakab Apostolnak fejét vétette, Peterr tömlöcbe
vettette- Meg holt k. u. u. 44- Sínt oly utálatos nya-
valyába mint a' nagy Atyja- Tetrarcha tulajdonképpen
olyan fejedelmet teszen a' ki valamely országnak negyed-
részét bírja, de az után által vitetődött mind arokra
a' kik valamely országnak birompos részét bírják- El'
nagy Herodesen ki-ül tulajdonképpen egyik se volt
Király, 'sőt a' Romaiak részéről csak Tetrarcha,
és Ethnarcha titulust adtak; 'sőt a' Zsidók

Király kedvéért

hizelhedésből többnyire ug neveztek őket. — —

Első Rész —

A' Sidok természeti allapotja

Első Szakasz —

Fizikai Geografiai, Botanikai; Zoologiai, és Antropologiai jegyzések, és nevezetességek —

§. 26. Palestina határai és területe.

Sido org határi külömböző időkben külömbözők voltak — David alatt, mikor az org leg messzebb terjedett határoztak —

1., Napkeletről a Jordán; de a mely tsak a tulajdon keppen vo Kanaánnak volt határa; ezen tul pedig az Euphratesig hol kijjebb hol bejjebb esett, ki vévendél napkeletet, hol az Arnon vize a Moabitáktól el valasztotta Palestinát —

2., Delre a holt tenger, az Idumaai hegyek, köves Arabia, és Egiptom — —

3., Essakra a Libanus, és Antilibanus, és Eszak napkeletre Syria —

4., N. nyugotra a Földközi tenger, és eszak N nyugotra Phenicia — Az egész Palestina területét közönségesen m. e. 400-500 □ mertföldekre tésik.

A földje

A' földje rakva van hegyekkel, ki vàlt nevezetesbenne két parallel hegy sor, melyek a Libanusból jövén ki a Jordanon innen is tul is délre le nyulnak — Ezek a hegyek középszerü nagyságuak és barlangokkal telyesek —

§. 27. A' nevezetesebb hegyek —

Ezek: 1., A' Libanus hegyei (: לְבָנוֹן a לָבָן :) a föld közi tengertől Essakra, és N. kelet Essakra nyulnak, és egy nagy Essakra nyulö völgyet formálnak (: Coelsyria κοιλη Συρια, vagy לְבָנוֹן - בִּקְעַת ma Bukka :) A' nevét onnan vette, hogy örökké hoval van fedve és לָבָן azt tészi canduit — Ezen hegyekről sok patakok és folyo vizek erednek; bövölködnek továbbá vaddal és sok tetses plántákkal, különösön pd a hires czédrus fával — — —

2., A' Kármél egy tengerre nyulo hegy a Ptolemeusi tenger öbölnél, és termékenységéről nevezetes —

3., A' Thabor Galilaeaban, a Karméltől napkeletre

4., Az Efrain vagy Izrael hegye, mely Palestinának m. e. a közepén van, és egész Jerusalemig nyulik — Ezen vagynak a Zalmon, Garizim, Ebal,

Silbva

Gilboa és Somron hegyei — —

5., A' Giliad hegye a' Jordanon tul, mely az Antilibanustol egészen az Arabiai hegyekig nyulik — Ennek részei a' Básán, Abanim Peor, Nebo és Pisga hegyei — A' Básánon különösön jó legelők voltak — — —

§. 28. Térségek —

Ezek: 1., Az Izraël, v Esdrelon térsége, mely Carméltől addig nyulik, hol a' Jordánon innen fekvő hegy sort kettévágja — Ezen termékeny térséget, mely sok ütközetekről híres, a Kison öntözgeti —

2., A' Földközi Tenger mellett vo térség, Carméltől az Egyptomi patakig, melynek Eszaki része Joppéig Sáronnak, a' déli része pedig Alföldnek = (שְׁפֵלָה:) nevezetett. — — —

3., A' Jordán térsége (כִּכַּר הַיַּרְדֵּן:) a' Genezareth tavától egészen a' holt tengerig, mely ha Jeriko vidékét ki vesszük, mint igen terméketlen ugyirodik le — Egy nevezetes része ezen terségnek a' Historiaban el híresedett sos vögy. —

§. 29.

§. 29. Tengerei, folyovizei, Tavai —

Tengerei 1., A' Földközi tenger, melynek partjai részszerént elatsonyok és homokosok, részszerént magossak és kő szikláskok — A' Carmelis ki kötő helyet ki vévén m igen van több jó ki kötője —

2., Az Arabiai tenger öböl, melyet egy veres tengeri füröl nevezték veres tengernek, és a' mely egyideig a' Sidok birtokához tartozott — — —

A' mi a' folyovizeket illeti:

1., Jó folyovize Palestinának a' Jordán, a' mely Eszakról délre foly, és a' mely utjában több tavakat formál u. m. —

a., A' Mérom tavat mindjárt eredetétől m messze —

b., Még odébb délre formálja a' Genezareth tavát, vagy a' Tiberias tengerét. —

c., Ezután a' Jordán térségen keresztül kanyarogván, és több folyokkal szaparodván be ömlik a' holt tengerbe, melynek vize igen sos földi szurokkal és bövölkedik, és semmiféle elő állat nem lakik benne —

2., A' Kisehon

2., A' Kisehon ered a' Thabor hegéből, és az Esdre-
lon hegen keresztül folyoán Carmélnél a' közép ten-
gerbe ömlik – – –

3., Odébb éjszakra a' Belus ugyan úgy a' közép
tengerbe megy. Ez nevezetes sóvatt homolyáról,
mely az üveg fel találására alkalmatosságot adott –

4., Mint Egyiptomtol el' valaszto határ nevezetes
az Egyiptom patakja melyet némelyek a' Nilussal
egynek tartanak, mások pedig a' Rinocolurára nál
levő patakokat értik. A' Jordanon tul lévő folyo
vizek –

5., Az Arnon, mely a' holt tengerbe foly és
6., az Jabbok, mely a' Generareth tavan alol
a' Jordanba ömlik – – –

§. 30. A' forrásokrol és kutakrol

Nem lehet azt mondani hogy Palesztina bővől ho-
volna forrásokkal ki vált a' nagy tsegeken – Itt le-
het tudakkal segyítettek magokon, és a' hol a' nagy me-
leg ereket is ki ásták volt Császárok, Ciszternakkal –
Innen látni lehet más, hogy miert oly fontosak Palesz-
naban a' források és kutak; ki vált a' mostani tar-

va nevek, és hogy sokszor miért hadakoztak a' ku-
tak felett – Ezért volt oly bettses a' friss vizes (מים חיים)
borosi erejü vizekkel is bővölködő Palesztina, s
ezért mondja Ammianus Marcellinus L. XIV. Cap.
8. In locis paludosis aquae suapte natura calentes
emergunt ad usus ejus multifarios medelarum
Vitæ. Imp. Rom. – –

§. 31., Az Idő járásáról és a' Föld termékenységé-
ről

Palesztina climáját nints mersékletnek le-
het mondani – A' Septemberi hideg repe ker-
dik Octoberbe esővéssel – De ezemberben van ho is
jég; de a' hideg nem sokáig tart, s leg inkább k
a' hegeken – Februarius végével g künik a' hideg
s esőni kezd, s ez ig tart mint egy Aprilis
közepeig, a' midőn nagy áradások vagynak – Aug-
tusban kezdődik az Esztendőnek meleg része, s mai Sep-
tilis végén az ég tiszta – Junius közepeig a' meleg
mérséklett; s ettől fogva Septemberig szüntelenül
növekedik – Ezen egész idő alatt nints egy esővagy
égi háború; hanem van nagy harmat – Innen

sokhoz a' nagy határ-ság, is k Septemberr végével
kerd elvörni – – –

A' mi a' föld termékeny ségét illeti: ez mind a'
k. mind a' külső Irok, mind az utazok tanubiony-
sága szerint, némely szeptshéket ki vévve, igen
nagy; és valoban Palosthina a' természetnek k[ü]n
mind en aldasival bővölködik; különösön fontos
sok benne a' nagy erdők, a' jo legelők, és a' chelid
és vad állatoknak nagy bővsége –

§. 32. Harai Csapások

Ereh voltak 1.) a' halálos Samum szele (sekamum justa
longitudinem sinus persici: שקמון בגודל כיס פרסי: TT:) mely am-
bár a' szomszéd Arabiai pusztakon uralkodik inkább,
de néha Palosthinába is be tsap –

2.) ehinte ilyen vészedelmes a' meleg N. keleti szél,
mely kénkö gőzöket hoz, és tsak az által szabadul
meg az ér a' meg fojlodástol ha a' földre le fekszik –

3.) Föld indulások –

4.) Egi haborus, felhő szakadásokkal, árvadasok-
kal, víz trombitakkal, forgo szelekkel – –

5.) Leg rettentöbb tsapása Palosthinának valamint
minte az egesz N. keletnek, a' sáskák melyek minden
termést el pusztitnak – –

§. 33.) Palosthinának neveretesebb elöjai?

1.) Cedrus fa (: Pinus Cedrus Linnaei :) mely kivált
az épületre igen jo volt, és igen tekintetes hasznot hor-
dott – Különösen nagy bővséggel volt a' Libanu-
son; de ma mar igen el fogyott. – –

2.) Terpentin fa (Pistacia Terebinthus Linn.)
egy magos mind ág, röldelő fa, mely szöllő fürt for-
mába bogyot terem, és a' melyből tsinálják a' Terpen-
thin olajot – – –

3.) Pistacia vera Linnaei (: egy dioza neme ez :)

4.) Tamariskus fa, egy tüskés közép (sövény) nagy-
ságu fa, melyen kitsin borsoforma bogyok teremnek –

5.) Vad figa fa (: Ficus Sycomorus :) mely ugy nez
ki mint az Eperfa, de nemére, és gümöltsére nézve fi-
gefa – Ennek sarga és kinditó édes gümöltse kedvez
elsö eleh volta hegenyeik. –

§. 34. Neveretes Vadjai Palosthinának.

1.) Az vad szamarak, melyektöl származhak kihetőleg
a' Szelid szamarak – Igen sebess gyorsis erős állatok –

2.) Az Szarvas

2., A' Schakal (canis aureus Linnaei:) Ez á kutya nemre tartozik, és leg inkább döggel él, sok Exegesák azt tartják hogy á Sámson Rokái ilyen Schakálok voltak —

3., A Kőszáli Zergékk sok nemei, melyek mind á kecske nemre tartoznak, különösön az ugy nevezett Antilope Leucoryx — Ezek vadaszásában nagy hedvehet lelték — és az Assonyi szépség le irásaban is képül szolgáltak — —

4., Az ugy nevezett Behemot a Job le irása szerint á Nilusik vagy vizilo (: hippopotamus:)

5., Leviathan — Ez á Crocodilus, de külömben á Leviathán közönséges neve á kigyokk és tengeri nagy állatokk (: לִוְיָתָן :)

6., A' Strut madár —

§. 35., A' climának az egességre valo befolyása —

A' Palestinai clima atalyában egességes, á mint hogy ma is ezen orgnak lakossai igen sokáig élnek — A' betegségek leg inkább éles természetüek (: morbi acuti:) s á pestis sokszor nagy pusztitt a sokat tesz — A' bél poklosság mely miatt á Sidok olyan sokat

szenvedtek

Addenda ad finem §. 33. Archiologiae

6., A' Sittim fa — שִׁטָּה pro שִׁנְטָה és in plu. שִׁטִּים ab arabico Szantun. Ezen fa nagyon hasonlit az Akászfához. A' régieknél spina Aegyptia vagy Aegyptische Schotendorn név alatt fordul elö; á Botanikaban pedig Mimosa nilotica Linnaei. Egy nagy tüskés és ágas bagos fa Egiptomban, Arabiában és keleti Indiában, s olyan forma gyümöltse van mint á Jigebab. Virága arany szin sárga, és igen kedves illatu. Ennek zöld babjaibol készitik á barna ákász levet, melyet orvosságra is használnak: de kivált bör festesre Lévántéban. Ez á Lévánté nem egyébb mint á keleti földközi tenger melletti kereskedö partok, s kivált Constantziná

2. A' Schakal (Canis aureus Linnaei:) Ez á kutya

napoly, Smirna, Aleppo, Alexandria.
A' fának megvagdalt héjjából kifoly
az Arabiai Gumi is, melyet patikákby,
karton és sejem fábrikákban használnak,
sőt á szeretsenek megis eszik. Mikor ez
á fa megvénül szint ugy megfeketül
s fenyésedik, és szint oly alkalmatos á
legfainabb ~~politurásra~~ politurára
mint az Ébenfa mely Afrikában,
Keleti Indiában és Cretában terem,
melyet drágasága miatt fontal
mérnek, s asztalasok inkább furni-
rozásra vagy borítékk használják.
Tartozik ez á nevezetes plánta, me-
lyet az Akászokhoz is számlálnak
á Linné rendszerébe á Diadelphi-
ára, melyben á himszálok két cso-
moban vagynak egy lepedőben vagy
borítékban á magzat körül öszve

növe

5

Szenvedtek, egy igen különös [illegible]

24

23

növe. Ezen virágok nagyobb részint
tiz himesek, s rendesen kilentz van
öszve növe, egy pedig külön szabadon.
Az ilyen virágok különös formájokért
pillangosaknak neveztetnek, p:o: á bor-
só. Elö fordul ez á fa 2. Mos. XXV.
5. 10. 13. XXVI. 26. XXVII. 1. 6. –
A' Sittim szó ugy is fordul elö mint
egy á Palestina határához nyulo
Moabitai völgynek tulajdon neve,
mely az Izraeli tatt, bejövö utjokbe
utolso tábor helyek volt 4. Mos. XXV
1. Jos. II. 1. III. 1. –

szenvedtek, eg igen különös bör betegség, mely nek sok
gradussai voltak, 's ezek kövül nemelyek halálosak –
A leg gonoszabb neme volt az Elephantiasis, és azt
tartják, hog á lett volna á Job betegsége – –

Második szakász

A Sidokk á külső termesethez vō cselekvő Illetmennyekről –

§. 36. Vadászat és halászat –

A vadászat eg á vadság állapotjábol valamen-
nyire ki lépő ērek legelső munkasságai kövül,
á mely néki bátorságot, eledelt és ruhazatot ád – és
á melyben szokták legelőször magokat ki mutatni
az ug neverett Herosok, p.o. Hercules Theseus –
De á Sidok soha se voltak szupa vadászak, hm
eg szersmind pásztorok – vadász fegvereiken á
hajito Dárdakon és nyilakon kivül hapnálták
á vadász halokat, töröket és vermeket – Hog vadász
kutyáik vag Soimaik lettek volna, az m̄ bizonyos –
Az Izraeliták atalyában soha se voltak nag ~~vadászok~~ halászok,
hm szakugan nemely helyeken g lehetősön ürték ezt
á mes

a' mesterségek is- Erre való optsöök voltak a' halottak
és horgolt tülön böző nemei - -

§. 37. A' baromtartásról-

A' baromtartás m.e. első lépés a' kulturába;
mert legelőször is ez által szerez az ember magának
elegendő és nyugodalmas életet- E volt a' Sidoknak
eredeti élet módjok, és mint minden gaztoni nem-
zetnél, vég nálluk is a' Föld mivelés a' mesterségek
elején 's vetteiben voltak- Még a' kanaán
megvétele után is sokáig az ő nemzetök pásztor-
kodott- ez Sidok baromtartásának fő tárgya volt
a' határ és heger tájékokat szeretők juk és kettske-
A' térségi kövér legelőkön pedig legintább szarvas
marhák legeltek p.o. Básánba a' honnan a' Básán
bikáji példa bépédé lettek- A' Jevit és szama-
rat tartották az utazás és terek hordozás kedvéért;
sőt az elsőt tejéért, és husáért is; a' hutyakat pe-
dig a' nyájaik őrzésére- ez mai atebb Nomadok
i' Beduinok rabolnak, ragadoznak, ambár azök
igen astalanul és nagy lelkűleg tselekesnek; más

pásztori nemzetek pedig mint p. o. a' Turkomanu-
sok Syriába és Palestinába az idegenekett i-
gen szivesen fogadják- Is mael az előbbeni ekhez
Abrahám jő az utolsokhoz hasonlitott. - -

§. 38. A' Föld mivelésről Palestinaba

A' Föld mivelés második lépés a' Culturába,
mely egyenesen a' kerti mesterségekre és tudomá-
nyokra vezet- Ez a' leg nemesebb mesterség, me-
lyet a' Patriarkák tsak mellesleg en gyakorolták
a' kanaán el foglalása után jő foglalatosságaikett
a' Sidok és az ő Statusok fundamentoma; mint
hogy azok nem tsak az alsobb ranguak ha magok a'
leg előkelőbbek is szorgalmatosan ültek és nagy bes-
ben tartották- Innen lehet ki magyarázni azt a' nagy
szorgalmatosságot is, melyel a' kopar hegyeket is meg
termékenyitették, földet s' tragyat honvan arokra, és
a' határ meröket Canalisok által 's öntözték- ez
Sidok tájéki olyan volt mint a' mai atebs szaraszto-
vasas de terek nélkül valo- Hihető hogy mint mai

régi nem

régi nemzetek, úgy a' Zsidók is sorba vetették a' búzát is ezért lennett olyan sokaj, mert a' mint ígérj jó időben a' föld 30-40 sőt hetven annyit is adott mint a' mennyi bele volt vetve- Az föld mivelésnek leg főbb tárgya volt a' búzának árpa, a' bőn hóly búza, hölés, lentse- stog a' gyapotot vagy pamutot mivelték volna ín birompor-

§. 39. Az gabonának be' takarítása-

Ez aratás a' tél végében Április-ben esett, a' hegyen valamivel későbbre- Előtől volt az árpa aratás, melyet a' Pascha hombatja utánn 50 napon nagy vallásos Ceremoniával kezdettek el- elvágtak sarlóval kévéket hótották s halangába vagy kereptelibe rakták- Azutánn a' búzát a' szabad ég alatt tsinált szérűre hordották szekereken, s ott vagy lú tépel, vagy szabad kézzel és csépjel, vagy Csépló szerszám mokkal, vagy lú nyomtattak lóval vagy ökrökkel- Az "Csépló" szerszámok kétféleh voltak u. m. vagy szánka formájúak, vagy jedig kereszteseh, és reggel meg vert hengéresek- Azutánn a' magot a' polyvától el válaszották, meg rostálák, és vagy vermekbe, v' ezre a' végre különösön kitsinált gabonás házban rakták- A' polyvát és törek delet jedig ugy etették a' marhákkal, vagy trágyának használ-ták- - -

§. 40. Az szőlő mivelésről

Palestinának hegyei és halmai többnyire szőlő kertek voltak, a' melyek gyepűvel vagy kő falal voltak körül véve, és a' melyekben vigáro és meszre látó tornyok is voltak épitve- A' Palestinai szőllő fürtök most is híresek nagy sagokról és édességekről nevezetek lyeh körött leg híresebb volt az ugy nevezett Zibebe faj (: Rosin agyas szőllő Corinthusi szőlő:)- De hogy a' szőlőt tőkére e' vagy karóra mivelték-ard nem tudjuk bizonyosan; hihető hogy mind a' kettő sokásban volt- Az Szüret Septemberbe és octoberbe nagy örömön nep kőzött tartodott- Az mustot réh kerek edenyekbe tették, réh kerek forrásba hordak és korsok, bá vagy tömlőkbe tették, réh kerek kis pőtéh kimpolnak- Malosét is sharasztottak elegét a' marhának Zibebe fajból. —

§. 41

§. 41. Ezt olaj gyümölts miveléséről is meg tartás.

Palestina hegyei sok helyeken olaj fákkal is el
vedtek, melyek igen gazdag termésekkel adtak
ezt olaj gyümölts-öt, ’s törték és ki sajtolták ez
olajjal éltek a Sidók mint ma is a N. keleti ki
lombúr végekre, mert használták ételbe, kenet
nek, és orvosságnak – Ebből is olaj termesztés után
ugy láttuk leg több figyelmet fordítottak a Jige fá
ra, Pálma fákra (: Phoenix dactifera Linnæi :)
és a Balsam bokrokra (: Amyris opobalsamum
Linnæi :) – Egébaránt is sok gyümölts fákat nevel
tek, virágokat, és minden féle kerti plantákat
termesztettek, réá készült a gyönyörüség, réá szere
a’ hazon kedvéért – voltak tehát gyönyörüségre
való kertjeik is, a’ mi Parkjainkhoz hasonlók,
melyek egy részt mind füvek és vadas kertek
voltak – Palestinába mint most ugy régen is
sok méhet tartottak, és a’ mézel sokféle süte
ményekre használták. – – –

§. 42. Kéri Mesterségek ezt mivelik

ez’ Jobb könyvébe fordulnak elé’ a’ Bányák dolgai
nyomai (: Cap: XXVIII. 4. 10. 11. :) ezt eshetik dvala
tása is olvasták a’ mi ezt volt a’ Sidóknál
ezekre mivek körül elő jöttek a’ h. Irásban: –

1.) A’ Kéz mely elébb volt említve mint a’
vas, ’s használtak belőle mindenféle fegyvereket, edenye
ket; még jelig nem tsak kalapáé volt hanem öntött
munkákat is dolgoztak belőle –

2.) A’ vas melyből készítettek a’ fegyvereken kí
vül a’ földmivelésher meg hivántato szerszámokat –

3.) Arany és ezüst – Ezekből igen sokat dolgoztak
mind a’ templomra, mind a’ palotákra nézve – Tud
tak jól arányosan ezüstözni, forrasztani, drótot hú
zni – – –

§. 43.) Fából, kőből, földből, drága kövekből,
Elefánt csontból, és bőrből készült munkák
v. mivek –

Ezt aptalat és kő faragó munka ugy látszik
előbb mint Dávid és Salamon alatt kezdett na
gyobbatska tökéletességre menni – A’ hotti munka
és kosár fonás ezmeretes volt,

Ree a' Kádár vagy Kötés v Bodnár mesterség
Jeglát eleget betetteh, és é volt ar epitesrek
maaja-farahas munkát is eleget dolgoztak,
ugy látszik hogy ezek mással is be tudták vol
ni /: Prov. XXVII. 23 /- Az üveget is esmerték a' régi
Doh, és nagy becsben tartották /: Job. XXVIII. 17. חזות
זכוכית :/ ; de ebből sinálni miveh nem emlitetnek
A' drága köveket metteni és aranyba is erősí
be foglalni tudták- A' palotákat, és házi pro
likákat elefánt tsontal igazán képpen fel ékes
tették - voltak nálluk szemből és alabastromból
külömb fajún edények is- Szállatok böreit, (szőr
bőr: ki készített bőrt sokképpen használtak, és
ugy látszik hogy ezeknek ki készítését nagyon é
tették - - - - -

§. 44. Takács és ezzel atyafiság munkái.

A' Takács munkát, melyet a' Sidók ki hetőleg a
Egyptomiaktol tanultak, egésszen az asszonyok
dolga volt. A' kör maakat ők vágyolták, é
meg képtitották, és erre a végre leg inkább a' fo
tái és a' szárnyi Állatit vagy a' Lugsot, és Sék
sothakrat

28

sot használták - Hogy mikeppen festették arról semmit
se tudunk, kin a' leg kedvesebb színek ereh voltak.
1.) A' veres bársony szín /: תכלת :/ a' Hoggyor
vagy purpura nevü Csigának vérébül, és
2.) A' kék bársony szín /: ארגמן :/ a' kagyó vagy
buccinum, murex, v Conchyliam nevü Csigavé
rébül -
3.) Karmasin veress szín mely szín a' Karmasin
v Skarlát bogárban van, melyet a' régiek bogaraknak
gondoltak - Jeremes a' bogár a' karmasin fán,
/: Kermes vegetabilis, kermesbeere, Scharlatbeere :/
Ez az ugy nevezett Skarlat szín, Coccus ilicis -
A' karton vagy tarka materiakat festették és vagy tö
tték in tudjuk; de az első ki kebb - az arany
szálakat is /: opus textile auratum, sentulatum :/ jol
esmerték -

§. 45. A' keneték és füstölők.

Neveretesebbek voltak:
1.) A' tömjen füstölő /: תמרים :/ Ezaré
giekh leg bettsebb füstölője, egy Arabiai még
mind eddig esmeretlen fának jo szagu sarka -
2.) A' ketska

2.) A Mirha /: מֹר. מυρρα :/ hasonlokeppen egy
chrabriabau termö tövisses fának neuka, melynek
fäinabb répe שׂרעיף מרדרל ne
ver vissett –

3.) A kásia egy Zimmet neüi fa kereg /: Lau
rus Casia Linnaei :/ ès az neverett Zimmet fa kej
/: Laurus Cinnamomum. /

4.) Calmus /: קָנֶה Calmus adoratus :/ egy In
diai nad neme a' Comis Calamus Linnaei –

5.) Galbanum /: חֶלְבְּנָה χαλβανη :/ egy
Abyssiniai thurok fának Cs: gyanta /: Bubongium
miseri Linnaei :/ –

6.) Tengeri vagy Csiga köröm /: שׁחלת ονυξ :/
nemely tengeri Csiga nemeth bonitelejeth. A' ne
vét onnan vette mert köröm formá vimaságra va
gyon – olyan forma haga van mint a Castoreum
nak – –

7.) Aloë fa /: אֲהָלוֹת :/ Jo halhoz, a gyakhoz hoj
egy nap keleti Indiai fanak jo haga Sipája
/: Excoecaria à gallochum Linnaei :/

8.) Nárdus /: נֵרְד :/ vagy dos Spica Indica :/
egy Indiai

egy Indiai fü gökeré nek jo haga olaja /: Andro
pogon Nardus Linnaei :/ mely igen dragavott. –

9.) Sáfrán /: כַּרְכֹּם Κροκος :/ melyet a régiek
jo haga füstölö nek hasnáltak. –

10.) Ladanum /: Cista Ladanifera Linn. /
suhar merga –

S. 16. A' hajó epitési, és Hajókárás.

Ebben a' Sidok minden brionnyal a' Phoeni
tiaiak Tanitványi voltak – a' hajók epitése
módjáról keveset tudunk; hmiá brönyös
hog ewerös hajók voltak, és sokféle modon fel
voltak tüzve – A' hajó kárás mesterségeb.
a' Sidok hatrább voltak a' Jenitiaiaknál és
Görögöknél – s hahá part mellett hajókáztak;
s ez az oka hog nagyon kevés ésken hellyek
valahová – – –

S. 17. A' Sidok laho helyeiröl, neveretesen a'
Sátrokról

A' vadság álla grotjában lévö emberneh elsö
lakhelyül szolgálnak a' Barlangok, és a' fák odvai –

Ejfela volt elég Palesthinábe, de hogy a Fődet valaha
erejében találhatá volna, annak sohol semmi nyoma
nintsen - Hogy mind aron által Palesthina kö"
rül voltak Troglodyták ő tettrik Job. XXX. 1. Vll.
későbbre a Barlangok menedék helly ő ananak
tolgáltak - Az Troglodyták ság után egy kis lé"
pés volt a kultúrára, a kalibaliba vő lakáj,
mely már legalább egy kis mesterségel és mun"
kápágot kivánt - Ezek után kövelkertek a
praston sátorok melyek ugy készültek, hogy a
kétske szőrből készült szőnyegeket ő borították
a rendesen és hél arán nyoson Jel"ütött karok
ra raktak (: ענת שערות :) Ezen sátorok belől"
arra készitett firhangok által kéz vagy több re"
szekre is el voltak szakaptva - Egy pádimen"
tom szőnyeg, ágh helyett s kanapé helyett egy
nehány vankos, asztal helyett egy le teritett kerek
bőr, egy kevés konyha edény s evő szerszám: e"
rek voltak a sátorba találtatt egész házi ke"
születe - - - -

§. 47. Az

§. 47. Az napkeleti házak, és azoknak belső el rendezése - -

Az nagyobb N. keleti házak rendesen egy négy
szeget formálnak, mely az udvart is (: חצר חצר :) magában foglalja -
Ez az udvar, mely oszlopokkal, tamaszokkal s ga"
lériákkal körül van véve, s egészen a meg pihenésre és
új újulásra van készitve, a familiának társaság kö"
bája - Az házakat továbbá több emeletekre épitték -
Az lapos házfedél be volt vagy pádimentomozva, vagy
téglával, és rostélyal körül véve - Az házfedelen volt
rendesen egy szoba is το ὑπερῶον - Ebbe belső ajtón
ment az ember a pádvarba (: ἐξέδρα. προσευχή, alium:)
a mely a külső szoba helyett volt, és a honnan részle"
rint a fedélre, részt pedig az udvarra, s onnan a
többi szobákba mentek - Az szoba ablakai üveg ré"
kül tsak rostélyal voltak be fedálva - Az szobák fel
voltak ékesitve képekkel festésekkel; külön voltak
nyári és téli szobák s az utolsók be fűtöttek - Az
kapuhoz vagy belső részbe a házaknak az asztonyok ide volt

(: בית :) az

(עֲרָעִים) és porczikáson: (בָּתִּים־נָּשִׁים:) Nevezetesebb házai ezlőnöök voltak a kőnyegeken kivül a nyugvo ágyak (עֶרֶשׂ יְצוּעָה:) Divánok melyek szerszámu alvo helyek is voltak- Továbbá voltak székek, asztalok és az evő, ivo s homlokedenyek külömbféle nemei. különöösön a lampás igen fontos házi eszköz volt; mert azt egész éjjel egették - -

§. 49. Épitésre vo maszlék-

A'hó falat raktak egetett téglából, hóból, és nehol quadrás kövekből is- valahol gyakran kapnáltak- az Asphaltot, ezen kivül a mesét és gyurset- Leg inkább épitettek vad fige fából, ritkábban fegenye, Cedrus, és olaj fából - -

§. 50. Falak városok különöösön Jerusalem városa.

A'falakba semmi különöös nem volt, a városok elsőbe erősségek gyanánt épitődtek- A'sik városokban tágas uttzák voltak- Később emlétek a'falakat is, ahhoz" hogy a' Jerikói azoktól tanultak- A' napkeleti városok rendszerént igen meszsze kiterjedtek

Mert a'hé

mert a' házak ritkán vagynak épitve- Jerusalem jó magosan feküdt, a' magos hegyektől körül vett, és négy halmokból álló Sion hegyen- et' del nap nyugoti halom, mely leg magosabb volt nevezetett különöösön Sionnak, és ugy láttzik hogy a' Dávid idejében mégazegész Jerusalem csak ezen feküdött; a' Flavius Josephus idejében pedig e' volt a' felső" város- A' del K.he" leti kisebb Mória nevü halmon épitette Salamon a' Templomot- Ettől Ephra feküdt egy halom is, ebben volt a' kesőbbi alsobb város- Még tovabb Ephra a' negyedik halmon volt az ujj" város- A' felső" város kő"fallal volt körül véve; az első" város is Ephrafelől és igy az ujj" város is; ezt azokból hogy Flavius Josephus a' várost háromszoros kő"fallal véteti körül- A' Bibliaba említett kapuk a" felső"városon voltak- A' Salamon Templomán kivül nevezetes épületek voltak még a' Dávid és Salamon királyi palotája, a' Herodes által épittetett Antonia vára, és az ugy nevezett Xystus a' Templomtol K. nyugotra (: groth: Gal. Galeria, Bedeckter gang

Xum

zum spazieren, auch für die Athleten, um sich darin im Winter zu üben:)

§. 51., A Jerjsiak ruhazatjárol –

A fák levelevel, ez állatok bőreivel vo öltözködés és mind ezek elött a mezitelen járás a sido nemzetnek regesidgében tartoznek – A lenből és gapotbol már jókor el kezdették ruhákat tsinálni a mint ezt a sido nyelv nyilván bizonyitja. A napkeleten öly közönségesen bévett Iráni +/-ʃ ⇒ ʃ talám a legelsö egszerü ruhája volt mind a két nemnek – Egébaránt a Jérsiak ruhái ezek voltak:

1., Also ruha (: כְּתֹנֶת, κετον tunica:) eg lenből vag gapotbol tsinált ing forma ujjas ruha hissebb vag nagobb hosszu sága – Ezt vették a testekre legalal, és külömbsele övvel körül övedzették – –

2., Nadrág, ez tsak a papokk volt (: מִכְנָסַיִם)

3., Felsö ruha (: שִׂמְלָה ἱματιον:) Ez külömbözö formáju mâaju, és szinü volt, s a legényekk ejtzakára takaro ganiánt is szolgált –

4. Lábbeli

4., Lábbeli (: נְעָלַיִם ὁποδηματα σανδαλια:) Ilyének voltak szokásban a Romaiaknál Görögöknél, a régi magaroknál (: a mai botskor:) s szijjal kötözték fel –

5., Jöre vo ez eg Jorbán volt (: מִצְנֶפֶת) külömbözö formáju – Hihető a leg egszerübb formája eg körül tekergetett vég keszkenö vag poszto, vag mâa darab volt – –

6., Hivatalos ruhákot viseltek a passok és a Királyi tisztek – – –

§. 52., Az asszonyok öltözetéről –

Az asszonyok öltözete a Jérjsiakéhoz nagon hasonlo volt, s mais az N. keleten. Az also ruhájok bövebb volt s hosszabb és fáinabb matériabol – Az övet is a mely hasonlo képpen sokkal pompásabb volt igen alá kötötték – A felsö ruhájok sok ránztu és olyan hosszu hogy a Földön hurták magok után: a papucsok ö botskorok többnyire festett börböl – Jöre valoik külömbözök voltak k. m. –

a., Csipke Jökötö (: שָׁבִיס:)

b., Külömbözö formáju, és külömbözö képpen feltekert Jurbanok – –

c., Külömbsél

c.; külömbféle homlok pántlikák- e Mind ezekre kötik à fátyolt, mely nèl kül elè volna téfsége ashonyok soha sem járnak — — —

§. 53. c Ashony és Jérsiai ekessége tartozó dolgok-

Valamint a hosszu erös hajok igen becsültetnek; ugy a hospatvag nyirt hajat g veletlen- Mind az által a hajat ottan ottan egy kevésse g nyirtak- Továbbá dragakö nekekkel meg kentek, be fonták, fel fordirtották- et sza kall mely igen nagy betsben volt naggra növelödött, és ottan ottan g kenödött- Továbbá ekessége tartozó dolgok voltak- — —

1.; A gyürük. ll. M. jegyet nyomo és ujj bili gyürük- a jegyel nyomokat sinoron függve is hordták egy páltzán a Jérsiak — — —

2.; fülbe valok, és orrba valok v orr gyürük — —

3.; et Jérsiaktul és ashonyoktul karkötöje, és lábkötöi, melyeken néha arany lántz is volt — — —

4.; Nyak lántzok, melyeket mind a két nem viselnek —

5.; Ezer tükrök —

6.; Ezer ugy nevezett kopserből tsinált festö f: 553 kompos Cyperblume, ethenna der etrabes. Lawsonia inermis Linnéi mit trauben formen weisslichen und wolhneckenden blumen: / melyel meg kentek hemeiket, s ujjaikot- Nem volt esmeretlen a Zsidonál az eleven bőre is irás is. — —

§. 54 Az ételekről és italokról-

A Jenyei leg hirösségesebb eledele volt a Zsidoknak (: מן :) az örlés kéri malmon esett g- et ketenöbe el készitett tészták lepény formában tsinálták s ugy sütötték meg- Többnyire az ashonyok sütötték, de Jérsiak is fordultak elé- Ahus mellé is eledelül hoz galtak a hüvelyes vetemenyek, hagyma, mér tség, Halat is sokat ettek- Leg hirösségesebb ital volt a bor- et bort vízzel mérsékelték, s néha meg is fü szerhánnották- Ezen kivül ittak a Zsidok mesterséges készitö italokat p. o. ezekre hirösséges nevek ... Ilyenek voltak az Egyptomi a pra bor f: Judos. orvos Kpi tivos: ; a palma bor a palmagümölcsből- Ako rösséges ezek ittak a Kometrel f: etreter viri f: 557 autum

§. 55.; et vendégségekről —

et leg nagyobb evés ideje ugy látszik, Pentekben volt f: mint ugy mint a Romaknál, Görögöknél, és a mai napkelet tiedjei

leheteknél.) mind ar által vendég ségek voltak ottan
Elöször meg mosták kezeket, annak aztán imádságot
got mondottak (: Eulogia. Evxapiotia:) - et sidoniusnak
mint a görögök és régi Egyptombeliek elöször
ülve ették, késöbbre pedig párnákon feküve, mint
nekutánna árt a Persáktol ő tanulták - A ven
dég ségre való alkalmatosságok voltak, a szüleknek
hajója, a gyermekeknek a testtől való el választása,
a hára ságig egyben tolás és cséz - Ekkor a ven
dégeknek Nardus olajjal meg kenték, hagymával
rel ő hintették, fejeket és lábokat ő kenték -
A kedvesebb vendégeknek két portiot adtak - A ven
dégség továbbá örömre volt közve musikával, bor
ráspal, dragaillatokkal, és néha vendégségi áldozat
tal - A régibb időkben a fogságig utánnig az ettés
nyok nem jelentek meg a vendégségekben - volt
a vendégségben egyfel rigyáro vagy garda agyitsi
skivos (: ab agyos princeps, et Jpikskivos
Coena eulum:) a Romaiaknál magister Convivii, a
Görögöknél συμποσιαρχης Jsikeos vel Syn
pos - Jsvel a Convivius deligebatur ed eos: numero
vel sorte

el sorte constituebatur, ut summa auctoritate Con
vivio praeesset, leges bibendi daret. &c. —

Második Jó Rész -

A Sidok társaságai állapottja

Elsö Szakasz

Politicai Földleirás -

§. 56 Az Israelitaknak Palestinahoz vö Jappok -
és annak ki nemrettségi közt vö fel osztásuk.

Az Israelitaknak Palestinahoz vö jappok a fegyverél vö
dolgtatáson epüll - A kananitak kiirtásat pedig pro
ficiai, s vallásos okokból parantsolta Moses, hiar Is
raelitakat a bálványoktól nagyon és méltán féltette -
A 12 nemrettségek között így osztodott el az ország:

1.) A Jordanon tul délre laktak a Rubenitak -
2.) Onnan északra a Gaditak -
3.) Még tovább északra a Manasse egyik fel nemrettsége -

A Jordanon innen 1.) A Juda törzsöke kista a déli
tartományokat és be tsontotta dél napnyugotra -
5.) A Simeon törzsöket -
6.) Judától északra lakott a Benjamin nemzet
ség, és
7.) Ettsak ki napnyugotra a tenger mellett a Dan

nemrettsége

nemzetsége

8.) A' fennebbiekhez nyugott ~~nyugot~~ még odább eső

az Ephraim nemzetsége és

9.) ehez ismét ezek is N. Nyugotra a' Manassé nem

zségéneк második fele és

10.) Ezek nap keletre Issachar

11.) Manassétól ezekre a' tenger melletti vi

nig nyult az Asher kerseny földje –

12.) E' hőst és Issachar hőst lakott a' Zebulon

nemzetsége. és

13.) a' legelsőbb üdelletkes a' Naphtali nem

zetsége birta – A' Levi nemzetségének ad

tak 48 városok melyek keste kétfel felül

az egész orgban. – – – – –

§. 57. Az Israel és Juda országa –

Az ő sorsban a' két ország nem jól van meghatározva

mert nem csak Juda és Benjamin tartoztak oda, h

nem Simeon is és Dánnak egy része. De csatolódtak meg

tak a' Levi nemzetsége és sok más kei vándorlattak – Lásd 1.

XII. 21. 23. 2 Kron. xi. 12. – Jos. xix. 2. 1. Reg. xix. 3. Jos.

4. 1. Sam xxx. 30. Jos. xix. 5. 1. Sam. xxvii. 6. – 2

Kron. xi. 10. Jos. xix 41. 42. 2 Kron. xi. 10. 14. –

§. 58.

§. 58. Palestinának a' Krisus idejében vo felosztása

A' sorsban innen a' következendő Provinciák voltak

1.) Judea mely delre Dumeat is magában foglalta – Továbbá

2.) Samaria Judeatol ezekre, az orgnak mint egy a' közepéig –

3.) volt Galilea Samariától ezekre – A' sorsonkul volt ek

1.) Perea (Πέρεα τον Ιορδανον) az Arnontól a' Jab„

bokig – Ezeken kivül az ezekre felső vépt Sose„

gthus a' következő neveretek alatt adja elő –

2.) Gaulonitis – 3.) Batanea és 4.) Trachonitis.

Második szakasz

Az orgnak Polgári állapotja, vagy is a' Jő„

venzek, és politicai rendtartások.

§. 59. Moseselőtti idő szakasz –

Ebben a' familiai alkotmány uralkodott, mely abban állott hog

a' hári gazda papsi méltósággal, és egy personnal Jő„igaz„

gatói hatalommal bírt a' maga háza, és minden alatta

levő familiakon, a' melyeket ő tartott – Ilyen familiai

Fejedelmek (Scheikek, Emirek) voltak a' sidolti törzsök

Attyai – Innen formalodott a' sidolnál, hihető még

Egyiptomban egy mestersegesebb törzsöli és familiai gyri

alkotmány, mely szerint a' törzsöliek (נשיא)

nemzetsége

nemzetségekre (מִשְׁפָּחוֹת) és ezek is mint Jamá-
ra vagy törsök házakra voltak optva (אָבוֹת)
Az elsőbb igazgatói törsök fejedelmek (נְשִׂיאִים)
második rendbeliek, és harmadik rendbeliek
járók (שֹׁטְרִים וְזִקְנֵי) ezekhez egy más ha-
tó relatiójokat nem lehet meg határozni —

§. 60. Mózes alatti időszakasz —

Ez az Aristokratia Mózes alatt is meg marad
és a törsökök s Jamiliak fejéből egy Sanát fo-
málodott, melynek segittsége által Mózes a népet
verette — Ez a' nevezetes Irgyado fundálta az egy nevez
Theocratiát melynek lépcsője abban áll, hogy az Is-
ge a' tiz ado, hogy minden polgári illetmények szent
s nem tsak egy nemzetek mint külső tiszt, hanem egy
mind Istennek szentelnek, és így vallásra tartozó dolg
Mózes egesitette a maga személyében az egész körben já
hatalmat t. m. a' törvény adói, itélő birói, végre hajtó, ső
egy darab ideig a papi méltóságot is; mert ezután
a' batyának Aronnak és az ő fiai nak adta által; e
ő ezen nagy méltóságban mind az egyenesi formá
nélkül tsupán tselli tehettségei által tartotta meg
magát mind végig — Ez a' körben járói tehetségi hatalom
a' theocratiai alkotmány nál fogva több felé osztó-
dott — A' tiz koro hatalomtól semmi sem rendelödött,
egy nemzetségen az mint már tökéletes és be végzett
es' tanátshoz és biroi hatalom az Isti tiszteletgyakor-
lásával együtt a papokra adodott, kik a tanátshoz
ra nézve az Urim és Thummim külső szimbolum
ban voltak kötve — A' végre hajtó hatalom elsőbben
Josuenek adatott aztán sokszor a történet fé-
ka lett — Az egész polgári alkotmánynak pedig három
fundamentalis törvényei voltak az ösztönzői t. m.

1.) es' bálvány imádásnak szörnyü tilalma —
2.) más nemzetektől való szoros elválasztás —
3.) es' jóli mivelés mint a statusnak alsó talpkö-
ve — es' Josué halála után sincs egészben el enyészett
a Theocratia; mivel a nemzetek sem papok, sem biró
vezérek nem tartották öpve — De Eli alatt is mét lát-
juk elő állani a papi uralkodást, és Samuel mint egy
második Mózes egyesitette magában az egész körben
járó hatalmat minden Constitutionalis forma nélkül —

§. 61. A' királyság behozásáról és a királyról különös Sámuel a népnek sokáig unszolatában kénytelenittetett a' királyságot felállitani, de úgy hogy ő a' királyt

magától

magától, és halála utáni a Prophétáktól (kikre bízta vo-
a Theocratiát és némely képpen a meg adó halalmat is) f
gyé tette – Ezek a próféták körben járók is minden ki
só forma nélkül csak ön n betsek által szenvedték mag
nak be folyását – Ekképpen a papok hatalma, kikre
kivüle csak a külső forma, ez a Symbolumok mara
kot képről konyvdott meg U. M. a Próféták által
még a jövendő mondói meltosságot is magokhoz vá
ték, és a Birákhoz által – és Király ugy nérőlött m
a Jehovának képviselője, és egyesitette magában
a papi méltosságot a prophetai hatalommal.
Ez továbbá meg volt kötve a választó edgyéresek
(:capitulár:) a régi nép szabad ságok, és a kösönö
tnyes alkotmányaik által; mind ez által néha Des
potikus mutra menet által – A Király jövedelmét tették:
az ajándékok, Confiscácok, Királyi Dominiumok, Re
gálék, robot munkák, bíróngyos adók nemei, és a rend
kivül vö esetekben jövöl vö adó. – –

§. 62. A Királynak, Hivatalnokai, Szolgái és Gardája.

Ezek között elsők a királyi Tanácsosok vagy Mi
nisterek és a premier Ministre (הַמַּמְלִיךְ) Ezek után

után volt a Cancellarius, a ki Protocollumokat vitte
és egyszersmind Historiographus volt, olyan mint a
vala Nuncius a perzsiai udvarnál (מַזְכִּיר) – Jo"
vábbá a Status Tisztek (שָׂרִים) – A Papok is a királyi
Hivatalnokok közé számláltatnak mint belső Tanácsosok vagy
udvari kápláno k – Továbbá a Jövedelem (שַׂר הַגְּבָאִים) a
ki egyszersmind a Testőrző Seregnek is feje volt – Továbbá
a robotokra ugyelő Mester; a Kári Jó mester (עַל הַמַּס)
v Jó Chamberlainer – Ez ugy Király be avatá"
sával ereszkedni kell meg jegyezni: Jel henyélést (בָּטְלָה)
a népnek örökös királlásai között – Ez királyi pompás élet"
ség, a dragaságban kivül állott a diadémában (ez egy
Jelvény nem míg a koronának kohászba jöttek) נֵזֶר ; továbbá
a koronában עֲטָרָה ; a kiparlabban וְשִׁי és a Tro"
nusban כִּסֵּא – A királynak arra adtak tiszteletet hogy le bo"
rultak előtte, meg csokolták a ruháját, kezökön tették a kobori
kövönek Jármája szerént: Ellyen a király, és állatok előt"
te – Egyébaránt a Sido Királyokhoz könnyen hozzá férhetett
a nép. – –

§. 63. A fogság alatti és utánni állapot –

A fogság ideje alatt kihelyö It meg maradt a régi

nemzeti

nemreti alkotmány - Cyprus alatt a Perſiai Biro-
lom alá esvén az arutéin hara meat kolomianak
tajdon helytartoi és Birái voltak kik magok ha
valaſtodtak - Aztán a Syriai és Jenitzai Hely
tok alatt voltak - Ek Egiptomi és Syriai felsöség al
a Jö papok igàrgattak az orgot, és ellnok, i kiknöſ
a Harmonaus papi Jejedelmek alatt ſtyra Hiera
chia volt, melynek aztán a Romai ok végel vetette
Ebben az Idöben kiketö hogy leg Felsö törvény kéli
a Synedrium mind a politicai mind a lelki dolgokba
Ennek hetven eg Aſſeſſorai voltak képzeint Pap
réſzérent Sidó Magnà Sok. reſzerent Tudoſok (γραμ
ματεύς:) és a Proſes volt a Jö Pap (כֹּהֵן רֹאשׁ) - kik
Synedriumok is voltak, p. o magában Jerusalemben
letto, és minden Városban mely Kepeſeſtke volt - -

§. 64. A Polgari Juſtol és környül metélkedés

Tulajdonképpen volt az Abrahámtol és Jákobtol
való származás volt fel tétele a Sidó polgari jo
nak, melynek Symbóluma volt a környül metélkedés - Ez a
tasági tagra tartozo sokás külsö jele volt a Sidok kül
nös Sentségének, és a Moſesi Jni ſpiritualitásba vo
avatta tàs volt - A külföldiek, kerélteh, és bétanga
ſi voltak reſzéptve - Mind az által késöbben fel vettek mi
féle Proſelyta hak, kikröl alább. - -

§. 65. A Jogságokat illetö Törvényekröl -

1.) Az öſi familiai Jogságokat voltak 50 eſtendeig az
az a jubileumi eſtendöig tehatett eladni; mert akkor
ismét a régi birtokosra viſſza meneteli - Söt ezen idöel
telése elött a régi birtokos viſſza válthatta, vagy más által
viſſza valtathatta - Eppen ugyen el idegenithetetlenek vol
tak a hárak is akár a falukon akár a varoſokon - -

2.) Ez a tiz nagy öſſze függésbe volt a dombab vagy nyug
vo eſtendö innepével, mely min t eſtendöben tartatott,
és a melyben az egész örg miveletlen maradott - De ugy lát
tuk, hogy mind a két tiz nem elébb mint a Jogságután
jött folyamatba; 1 Reg. XXI. 2. Jes. VIII. 8. 2 Chron. XXXVI. 2.
Jerem. XXV. 11. - és ami a familiai ſucceſſiot illeti,
ugy láttuk hogy a leányok még fiu volt a jószágban m.
ſuccedáltak - ez elsö külött az örölségböl két portiot
kapott - A Teſtamentumokrol nints semmi tudo
les - sem a rabtolgáſok fiainak ſucceſſiójárol - -

§. 66. Haraſság és az Eltyáknak igen mértéken vö hatalma

A Zsidóknál sintugy mint más N. keleti nemzeteknél
az Elesegét

a' Jelességet pénzen kellett vásárolni – és' Polygamia meg volt engedve, de m fenyítéalva; sőt látni hogy nem is igen nagyon uralkodott – és' házasság ősfve kelésnek nem volt semmi tyges formája – és' gyermektelenül meg holt Férj'nek Jelességét elvette nek testvére (Levir:) vagy a' leg közelebb vő Atyafia – és ezen házasságból vő első fiu a' meg holtnak nevét kapta – Ezt az egy nevezett Levirátusi házasság – és' Kánaáni találkal ősfve házasodni m volt szabad – Mind ezáltal m volt meg tiltva ágyában a' Pogányokkal – Hasonlóképpen meg volt tiltva az atyafiságnak bizonyos graduspaiba – 3 Mos. XVIII. – és' házassági elválást, azaz az Asszonynak a' Férj által való el bocsátását a' Mózes tőrvénye megengedi, hanem csak irásra vételre nézve tétetett némely határokat – 5. Mos. XXIV. 1–4.

† Az Atyának tellyes tekintete a' Familiában sérthetetlen volt határtalan hatalma mind fiai fi házasságában mind leányai Férjhez adásában, s' azoknak szüzességi Jogai adásában, rabszolgaitól vő eladásaiban. –

§. 67. A' Rabszolgákról –

Ezek eleitől fogva szolgaságban voltak a' Zsidóknál, és ezelet szerezték – 1.) háború által 2.) vásárlás által; még pedig vagy a' rabszolgának gazdájától, vagy annak szülei től, vagy a' tőy sérttől adoptiáért, vagy pedig úgy hogy valaki magát eladta — — 3.) A' rabszolgák házassága által – Ezeknek a' rabszolgáik is volt tulajdonok – Meg lehetett ölni őket nem is szabad úgy hogy akkor egy szere meg ne halja nak – De a' testi meg csonkitás Dija a' szabadon bocsátás volt – A' hetedik vagy Jubilaeumi Esztendő" ben fel szabadultak; s' addig is pedig ki lehetett ő" tet pénzen váltani – – – –

§. 68. Adossági, pénzi, kár pótlási. –

Az Izraelitáktól nem volt szabad kölcsön pénzre Interesset venni de szabad volt az Idegenektől – Az adossagnak ha" lagositás által vő be hajtása is határok közé volt szorit" va – A' Jubilaeum v. hetedig esztendőben adossagot nem exequáltak – Ha valaki más marháját, ha mind járt is, gyarlanságból is meg ölte, annyit érőt kellett érte adni, s' hasonlóképpen más kárositásában is – Ha valakinek marhája valakinek kárt tett, azt is ki kellett fizetni – De ha valaki

De ha valaki a Depositummal hitetlenül bánt, vagy más jószágát elvesztette, két annyi erőt kellett érte fizetni. –

§. 69. Szegényekről, Idegenekről, Nyomorúltakkal szemben

Ezek iránt intődtek a Zsidok Szívek szegénységre, könyörületességre, és jó tételre, sőt nyilván is parancsolták, hogy ezeknek számára is kappanok mindenütt szállani volnának. De tartották a kombat esztendő is, mely a szegényekre nagyon kedvező volt – ezt öregek iránt tiszteletet, a nyomorultak iránt, kedvetés, részvétel és figyelem javallották. De mind ezen rendelésekkel, valamint erőtlen is melyek az állatokkal és szeli barátsággal lenni tiltsen kemény ereje – – –

§. 70. A büntetésekről különböző nemeiről.

Az ugy nevezett poena talionis vagy a hasonlósággal való büntetés azt lehet mondani, hogy fő gyökere volt a Criminalis törvénynek – Egyébaránt a Mosestől vett törvényében a következő büntetések vagynak 1.) Halálos büntetések – 2.) Testi büntetések – 3.) Pénzbeli büntetések – 4.) Elmélési vagy vallásos büntetések – Jogtalanság, Infamia, és kiirtás vagy ex communicatio

1.) A halálos büntetés sokféle volt nemű

a.) A kardal való megölés – b.) A megkövezés – Megkeményítették ezen büntetések a halál után: a holt testnek elégetése, felakasztása, és az újra való megkövezés által (Schamhafte Galeriat kövekenyes.) – Külföldi vagy leg alább ne egyes halálos büntetések volt, tak: a kemencében elevenen való elegetés; a Romai Kereszt fára való feszítés –

2.) A testi büntetések rendesen ütés kelében állottak még jedig nem negyvenen felyül – A poena talionis a regibb időkben gyakorolt atott – Ez a Romaiaknál is meg volt – (XII. Tab. si membrum rupsit, nisi cum eo pacit talio esto) – A pénzel való megváltás is volt meg tiltva és kihetőleg gyakorolt atott is –

3.) A pénzbeli büntetés a megbántottnak pretium dott – De tartotik a loptt jószágnak többszörösítette vispa terítése, és a testi büntetésnek közebbé emlitett megváltása is –

4.) A hol a sokott polgári büntetésekből is volt helye, és a vétek nem tartozott a külső tűzhely elibe, ott

büntetett vo

bünést vö áldoratok rendelödtek; de a melyek tulajdonképpen nem is lehet büntetésnek nevezni — — —

§. 71., A' vétkek külön böző nemeiröl.

1., Theocratiai v. vallásos vétkek — A' bálvány imádok, Isten karomlok, hamis Profétók, kombat mondók meg hövertetnek — Hasonlo képpen a' Cheremiais tnj neh más tudva és kéh akarva vö általa nágési is halállal bün tetödtek —

2., A' felsö ség és fülék ellen vö vétkek — A' felsö ség ellen vö rugoldozás és hitetlenség — a' fülék megvetése és meg áthorása halállal bün tetödtek —

3., Gyilkosság — A' kárt szándékos gyilkosnak meg kellett halni — különben gedig a' gyilkos megvált hatta magát — A' tagok meg csonkitásáért poena talionis volt — Más testi meg sebesitésért, és megrongálásokért pénzel fizettödtek le — Ha valakinek marhája valakit meg ölt a' marhát egyon kellett vesz ni, és az kéz is halál volt, ha más az elött meg volt ütve a' gonosz marháért — Az ónan gyilkosságról lehet szintis szo —

4., Lopás — a lopás dijja a volt többszörös

Más postlap

lopás protlás v. a szabadság elvesztése — Ebr és lopás halállal bün tetödött — —

5., A' nemi vétkek — A' termések ellen vö párázás, nasság és a' szeretség rontás v. nösparázsnaság bün tetése volt, meg hövetés — A' vér galázás hasonlo képpen halállal bün tetödött — Egy kür nek megszep lösitéséért bizonyos summa pénzt kellett fizetni — de ha más jegyben volt, akkor mind a' két félt meg hö vették — Ugyan ez a' bün tetése volt annak is a' ki a' szeretség — vagy ez a' bün tetése volt annak is a' ki a' szeretség — vagy ez a' bün tetése volt annak is a' ki a' szeretség — vagy

meg vizsgálásának legkürönösségesebb módja volt a
rongyágok meg halgatása; és irásbéli documentu-
kal igen nékain állottak elö- Minden ereket kipró-
batta az esküvés a melyről igen sokat tartottak
A' sorsvetés is az elvalaszto esközök közé tar-
tozott- A' criminalis ügyekben egy láttsúk hogy
nép mindég nagy részt vett- ebben ezekután kürül-
kövel kerett, még pedig a meg kövezés a nép által
régibb időkben meg volt az Izraelitáknál, valamint
N. Zeleti nemzetéknél a' vérbosszu állás, mely az Es-
piak által ment végbe- Ezen jusnak határok kö-
való tartására, és zabolázására voltak mind arák
bizonyos a Sylumok, a' Templom és a' papok hán-
tiváltarokhoz nézve, a' kik nem ön ként lesz-
esték gyilkosságba- Debt. XIX. 1. segy. volt hat Le-
ták város, melyekben a nem szándékos gyilko-
sok az urathodo Fö pap haláláig menedéket
taltak, a' mikor optan el mehettek a' hová akartak-
Egébaránt az egész napkeleten a' hokérok a' Városi
Gerjeja, és a' fö hóher a' praefectusok. —
Gerjeje S. 70., Az Dö szavazásáról.

A' Zsidók

Az Zsidóknak Hold esztendejek volt mely 354 napból és
6 órából állott, melynek kibáji úgy igazittatnak meg, hogy
3 rendben esztendö multval mikor a nap esztendönek
Hold esztendötöl vö el takarása az aratási szüre-
si ünnepeknek economiai Epokájok meg zavarta egy
honapot közbe szurtak, a honnan egyenetlen esztendök
származtak- Az esztendö e' Rabbinusok szavazásából
szerént tizedödött Tisri honapban, de Mosesnek
nyilvan vo parancsolattya szerént 2 Mos. XII. 2. és
a' honapoknak rendes számlálása szerént 3 Mos.
XXIII. 24. Nisan honapban- A' Hold napokat váltva
29 és 30 napból állottak, ez az új Hold fel tetzésekor
kezdödtek, és a' babyloniai fogságig csak számlálodtak,
de nevek nem volt- A' holnapoknak Káldeai neveik ezek:
1. Nisan, melyben Aprilis új Holdkor kezdödött- 2. Jiar
v. Ziv- 3. Sivan 4. Thammur- 5. Ab. 6. Elul. 7. Tisri
8. Marcheszvan 9. Kiszlev. 10. Thebet. 11. Schebat-
12. Adar 13. veadar, v. Adar scheni- A' hét nek
ez napokra vö oztása, a' Zsidóknál a' hombat ünne-
pe által meg meg szentelödött; de már az elött is

hüvösegés

körön segèsvolt az Egyptomiaknál- A napok tá
számláltattak, nem neveztettek (ουχ ημερων.) A
ni napi számlálódott egèsz nap le menetèẗől a
sèlig- A napnáli óráknak fel osztását a
ság után kezdették esmerni; mikor a termeszeti
poot 12 órára osztották, de a melyek az esztendő
bőrő szakaszai szerint külön bőrő hosszu ságuak v
Joh. xi. 9. Agy. tt. 15. Ahető" hogy a Sidok a
Kèt Babylonoktol èt Kaldeusoktol meg tanu
á napi órát- Az éjtszakat régen 3 éjtszakai vig
ratokra osztották; de mást a Stus idejében negy
U.M. 1. ogz. ie. vespera- 2.) μεσονυκτιον 3.)
Πρωϊ ορθρινὸν. és 4.) πρωϊ διλυκυλον- —

§. 74.) A' Mertèkekről

1.) Hosszu mertèkek- Ezek a Zidoknál ugy látsik ki leg
kább az èri tagokról vevődtek, nem kah az ujj (טפח)
kèm a kenyèr is (טפחים) es az arak (אמות) hanem
még a rőf is (זרת); de a mely külön bőrő" nag
ságu volt- Hat rőf tett eg Kaneh-t, mely több a mi
ölünknél- A mesterség mértèke a napi út; de a mely mint
még hatà nyra- 2.) Ülnei mértèkek- a.) a Bath Sok
pikus szerint a leg nagyobb mertèk, melyben volt

72 Sextarius, az az egy Attikai metreta (: egy
metreta m.e. 24. kupra = Medrimus:)
b.) Ahin a bathnak hatod rèsze annyi mint kèt
Attikai Congius (χοες) az az 12 Sextarius —
c.) Log a Hinnek 12ed rèsze a Rabbinusok
szerint 6 tojás nagysàgu- Ezek mind a folyok mértèkei
voltak- "
3.) Uresz szàraz mértèkek- Ezek között leg nagyobb
volt a Chomer vagy Chor annyi mint tiz bath
vagy tiz Attikai Metreta-
b.) Az Ephah annyi mint a Bath vagy az Atti"
cai Metreta
c.) Omer $\frac{1}{10}$ Epha-
d.) Szeah a Rabbinusok szerint $\frac{1}{3}$ Epha
v. 144 tojás nagysàgu-
e.) Kab $\frac{1}{6}$ Szeah vagy 24 tojás nagysàgu
4.) Kèpèrzèsek mértèkei- Ezek között leg kis"
sebb a Gerah közönsèges" a kèsőbbi v a Szikloszok
és Romaiak Siliquaja- annyi mint egy St. János
kenyere balja. és 20 Gera tèszen egy Sekelt-
b.) Sekelnak- Ebből 3000 tèszen egy talento"
nak (: ככר :) és
c.) 100 Sekelnek

c.) 100 Schekel eg Minät /: מָנֶה :/ à Schekel
Seikl. olyan forma. nehèr volt mint 96 Pa
Gran —

§. 75. A' Sidoh Pénzeirol

1.) A' fogsàg elött veretlen erüst jàt — Egy erüst
kel à Colonai Marknak 0 jel fontnak $\frac{1}{48}$ rè
m.e. 10 gran à mi Conv. pénzünk szerint — A
rany Sekelus kèsöbben fordul elö. de hogy m
nyi volt Soholt Sincs 9 hatàrozni — A' fogsà
utàn idegen pénz nemekkel élnek à Sidoh u.

2.) Persiai pénzei — Ilyen p.o. [illegible]
0 Sàp Eitos arany pénz, annyi mint két atti
arany drakma — — —

b.) Ezután élnek à Sáp 0 Tetrà Sàp
pos nevü görög pénzel à'mely annyi volt mint 4
Drakma — Erà drakma pedig annyi volt mint
88 Pari si Gran — Simon à Makkabeusok fam
liàjàbol veretett elsöször erüst pénzt Sekelus
/: ασσης :/ melyek m.e. $\frac{1}{18}$ részét teszik à Colo
niai Markinak. —

c.) Utolsóra jàt Romai pénz: M. M.

d.) Denàr, belsö neve olyan mint à
Drakma

e.) Drakma /: Egy Denàr: állott elöször 10. aranyàn
16 Ast-bol. vagy 4 Szerestiusbol, à mi pénzünk
szerint 6 Conv. garas. volt arany Denàr is m.e.
à mi aranyunk: Ezen denárok volt elsöbben Do
ma de asszony késöbben à Sol Cs'ászárok képe
β.) ezüst 266 garas elsöbben $\frac{1}{10}$ aranyàn $\frac{1}{16}$ de
nar —
γ.) Quadrans kopárvány $\frac{1}{4}$ Ast- ér
δ.) Utolsóra λεπτον $\frac{1}{2}$ Quadrans —

Jegyzet A' Paticanusok mértéke szerint 1 font=
12 Uncia 1 Unc= 8 Drakma: 1 Drakma = 3 Scrup
pulus- 1 Scrupulus = 20 gran. Paticai font = 5760 gran-
Rendes font = 7680 gran - ezen Atticai erüst drak
ma $17\frac{1}{6}$ er Conv. p. a ημισταγη v ημισυ 80
δους = 10 drakma - a ημιουγκια v δραγμη ημισυ δραγ
μος /: Sàp Eitos :/ 20 drakma. —

§. 76. A' hétadságról sollo tenni —

1.) A' Testnek tiszta sàga à n. kelet: meleg tartomà
nyokban sokkal fontosabb mint mi nàllunk; mert
ez àltal elö segittetvén az el választàsi systemà
ja à' galaton mozdul egy fö fel tétele à meleg
tartomànyokban az egészség nek — Ezért is à

Thermopylàenek

Theocratiai politikának egy fő tárgya volt a tiszta ségre vo ügyelet- Így volt ez az Egyptomi elnál is- 3. Mos. xix. 2. 11. Mos xix. 20.

2., Továbbá reá tartozik Dietheticai oldal, re tartozik a régi tohás, reá tartozik a tzeti ista dás nem engedte meg a' sidoknak némely állatokk ge sét- és ezt a' tisztaság erős érzését a' tzy ad a és meg rendelte, s erősítette- A' tiszte és hi talan állatok ő vegynek határozva 3 Mos. xi. és 5 Mos xiv. A' vér étel meg tiltása delid ze veretű joszan tsak- Némely hüvelyes darabok ő illatsa jó az Isten tiszteletre is alkalmatos hedve ért vagyon- -

3., A' bel prostitság meg akad akadályoztatására mény rendtartások voltak, melyekre a Papok hogy onatosan fel vigyázhatnak- A' prostitutio, vagy nemi ősze elegyedés is, s az asszony vér folyás is tiszta talan rá tette az ért; hasonlohejjen a holt testnek ő dő reh illetése- Minden ezen meg tiszta talanulásokat reik tartozik otthon magánosan, reik tartozik hüvön Segéd helyen el kellett tőrölni 4 Mos xix 11 ff. 3. Mos. xii. 8. ff.-

4., Az étnek és állatoknak ő használásuk ő volt tiltva reik tartozik ezek okokból, reik tartozik tzeti istenyedásból- Hasonlobejjen nem volt meg engedve a' különböző nemű állatok hüvelyének ő voltak tiltva Heterogeniák fajzásai- -

Harmadik darabja
A' sidok vallásáról-

§. 77. A' Patriarchák Idei tisztelete

Nagon tiszteető, hogy a Patriarchai idő tartásban az az Isten tiszteletnek módja uralkodott, melynél fogva a' jó valóságot olajjal meg kent fő hü oszlopokban tiszteltek §: 1 Mos. xxviii 18. xxxv. 14. מצבה:) E' fele hü oszlopokat tiszteltek a Pogányok is, és ugy láttzik hogy az Istenektől is Statuakban vo Symbolica tiszteletet eredetű ennek- Tsak hogy a' sidok a' Symbolumot a' dologgal ne zavarták össze, és nállak ezen hü oszlopok tsak m. e. jelei voltak az Isten arra a' helyre vo megjelenésének, és ott hi mutatott atyai hegyességének- A' Pogányoknál elő jövendő dolgokhoz, melyekhez tiszteltek

tiptelték, ar ugy neverett Babyliak s. Babylo-
è szerint tehát a Zeti schismusra tartozo dolog
gok- ek áldozás meg volt a Patriarkálnál, de a
nak sem eredtéről, sem ar áldozni vo maalékla
sainkint követhetett bé hozá sárob minden sem
mi bizonyos Historiai datum- Egyébaránt Sem
gyptomok Papok nem voltak, hanem maga a hár
gerda irtte a gyapi hötelességet- s a hohás
és k. Ceremoniák is nagyon egy ugy ment vé
tak- - -

Szi Zulia büvös bájos apro hövely melyek
Inek gyanánt tiptelték és a melyekre Inek
pei is voltak metrve; ereköl ark tartották
hogy morgnak, beszélnek jövendöt mondonak
Zetisch a grotesk galley Zekjsto s. büvös bájos
labag hö darab- Igy neverték a Portugallyok
ok a Senegálnál levö Szerzetseknek, s más
vad nemzetek bálványnyait s általak lett
ezen sto hüvön segéb -

§. 78. Az Israeliták Egyptomi Inö
tiptelteik

Ezre nézve egy ezer darabmunk mintsenek
de ekmos

le ekmos v. 25. 26. 2 Mos. xxxii. 3 Mos. xxvii. 7.
ugy láttik, hogy az Israeliták Egyptomban bálvány
imádok voltak- ugy látnik nevezetesen, hogy tiszteték
a Kyunt v Saturnust; mert erröl holt ekmos az
említett helyen שִׁכּוּת ar 70 fordítóknál
szigay v. mely Copticus v Egyptomi szo, és a Satur,
nus Csillagát teszi, kit az Arabsok is Persiak
is Cajvan onnak nevezneki) ek ekrany borju
nagyob mint az Egyiptomi Apis ökör, az Istség
m.e. Isiskai erönek Symboluma 1 Kis xii. 28.
Ert is tiptelték az Israeliták is ugy is kiholtakéve-

Az egyik ökörröl, melynek 25 esztendönél tovább
nem volt szabad élni, azt tartották hogy az Osiris
lelke beléi költözött.-

Harmadik szakasz

Elsö Erikkel

A Mosestöl ki szabott Ini tiptelet-

§. 79. A Pusztában fel állított Se. Sátorol-

A sz. Sátor vagy a gyülekezet Sátora s. מִשְׁכַּן
eg hordozható és szélyel szedhetö praktori tem
plom volt, olyan formas mint a Nomad
Népek

nejeh sátora, tsak hogy több deszkával volt bé
hogy az épü letnek negyobb erőt adjon, és a Fe
négy rétű kötegekből állott, és az ajtójával e
igen drága kötegg volt borítva - Ez sátor
méja rövideden ilyen volt: ehh egész sátor
hüvül vette a pitvar egy 100. öl - hosszusá
és 50 öl - szelességü fedetlen hely, e' mely körü
oszlopokkal volt-be' kerítve - Ebben a kerítésb
volt más a sátor Templom, mely két fő részre
volt osztva t. m. a.) sz. hely s: שֹׁ֫דֶשׁ sanctu
To a'jtor.) melyben volt az oltár, és tsak mü
fele edények - b.) a' szentek szentje s: קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
sancti sanctorum a' hol állott
a' frigy láda - A' sz. hely hossza 20 öl széle 10 öl
a' szentek szentének ped széle hossza 10 öl volt, és
quadratum - Továbbá a' mi a' sátor edényeit il
leti -

a.) A' pitvarban, v. a' Templom udvarában
volt az egésszen egy" áldozatra vö oltár fából
vérrel bé vonva, és egy rézr mosdó medentre a
papok számára

b.) A' sz. helyben csakis volt egy meg
aranyozott

aranyozott asztal melyen mü fele edények voltak,
jelre pedig a' 6 águ arany gyertya tarto - küp,
ben a' püstölő oltár meg aranyozva. -

c.) A' szentek szentében a' szövetség, az az a' tör
ládája, és aranyozott fából - Ennek fedelére két
kerub volt tsinálva aranyból - A' Moses tenye
szerint a' pusztán az Izraelitak táborába tsak
a' sátor előtt - és a' kanaán földjén tsak az egyet,
len egy hivatalos helyen volt szabad áldozni -
Exod. XXV. 1-9. 3. Mos. XII. XVI.

Jegyzés: Cherub egy mesés állat, öszve téve erőből
oroszlányból, szárnyból (: Ezekiel 1.) mint az erő hatalom, és
bölcsesség symboluma - Ezen mesés állat egy jelenik
először mint a' paradicsom őrője, aztán mint a' Je,
hova Trónusának tartója, és az ő Trónus szekerének
hordozója (: zsolt. XVIII. 11. LXXX. 2.) Ezen képzelet mód ja
szerint a' szentek szentiben a' szövetség ládájának fe,
delére két Cherub volt tsinálva melyek szárnyai
közte a' Jehova jelen lenni képzeltetett - A' Cherub
Etymologiája כְּרוּב és per transpositionem
רְכוּב vectus est in rem cherub m. e. Istenszéke -
(: instrumentum divinum :)

S. 80

§. 80. A' Papok és Leviták-

Az egész Leví nemzettségéből Innen volt kezdetve, de ebből
lajdonképpen csak az Áron familiája volt papságra
delve- A' többi Leviták t. m. a' Gerson Kehát és Me
familiája Egyházfiak és Templom őrök voltak/ jeb
és Moses Amramnak fiai- és Leví 3 fiai Gerson
Kehát Merari. A' Kehás fia Amram- és ezé Áron
és Moses:/ Erelyek jövedelmek volt minden termé
nek dézmája, és bírtak 48 városokat- Az Áron fa
miliájából vő Leviták főtebbsége volt minden fé
papi functiok végben vitele- Ezek voltak a' Tiszt
és a' tiz magyaráról- Meg kívántatott ezektől
semmi hiba bennek ne légyen- Ruházatjok volt
alsó ruha, nad rág, felső ruha vagy tunica, tűzö
festett öv, és föve való turbán, mind fájin lengetből
Az ő jövedelmek állott áldozati deputatumokból, az
állatok első fajzásából- és a' többi Leviták is a' dé
manak egy részét tartozták nekiek adni- 4. Mos. XVIII.
28. - 32.

§. 81. A' Fő Papról-

A' Fő pap /:סגן הכהנים:/ az Eleázár familiájából volt,
bár ennek egedül volt szabad bé menni a' szentek
szentibe; ő volt az oraculum birtokossa, és fő itélő
bíró;

bíró; Tőle még nagyobb tiszteséget kívántak mint a'
többi papoktól- Az ő ruhája volt-
a.) Egy kék bársony felső ruha /:מעיל:/
b.) Egy sok színű váll ruha /:אפוד:/ mely két rész
ből állott-
c.) Mell ruha חשן olyan forma m. e. terítsza,
melyben 12 drága kövek voltak mint a' 12 nemzettségek
emlék jelei, és az Úrim és Thummim az Oraculumnak
eszközei-
d.) A Turbán- a' melyiknek egyik nem volt, hanem ez
egy hosszú köpenyeg forma volt rajta 72 mesterséges
gránát alma pemutból szőtt, melyen egyan annyi
kis csengettyűk voltak, melyek arra valók voltak, hogy midőn
az Adytumban bé ment a' népnek erejével áldta tudtá-
ra-

Az Ephodnak egyik része elől, a' másik hátul volt,
és két váll szára- Ezeken a' váll szárokon egy egy dra
ga kő melyre réá voltak metsve az Israel 12 nem
zettségei nevei- Egyéb aránt az Ephod egy rövidebb
felső köpenyeg volt.- -

Hogy valyon ezen 12 kövek voltak é' az Úrim és Thu
mim, vagy még valami más drága kövek nem bizonyos
de az első kívánhetőbb- A' Fő Pap ezek által kezde
te meg a' Jehovával, de hogy azt nem tudjuk- Michaelis
az Urimon és Thumimon 3 követ ért mely más
meg lett

meg lett volna Moses előtt is ar íta, non, non liquet
felyül irásokkal – Meg jegyzésre mélto hog ar Egyp
mi ülö Pap egy sáfir kőből vö képpet hordorott
á melyre e volt irva: לִבְיָדֵיהוֹ –
A Turban mitra fet. tiara (צִיץ obrolvere) mely
re e volt irva קֹדֶשׁ לַיהוָה Sanchi Jehovo –
A' gyák rajzolon Sehély gyák ölhrőt volt rajta –

8. 82.) Ak áldozati állatokrol és kokásokrol hog
Rendezésen –

Ak darabra alkalmatos állatok voltak á szarvas
marhe, kecske, juh, á külsőség eseteben Galamb;
de mind ezek bizonyos idejüeknek és hiba nél
kül valoknak kellett lenni – Ak áldozo kezek ar allat
jove teyén be mutatta art, és meg ölte; á papok fel fog
ták á vért, és külömbözö áldozatokban külön bözö he
lyen festhendették – Azután ar Aldozo á marhák fel
darabolta és á Papok ar égetni valot ar oltaron el
egették – – –

A' vért most ar oltás körül festhendették, majd
ar oltás fundamentomára, majd ar oltás szarvai
henték be vele ✠ ezt

§. 83.) Hala'ado áldozatok. Bünért való áld
zatok egésszen égő és vés nélkül vö áldozatok.

1. Ak halá'ado áldozat (תּוֹדָה) tsak szarvas vagy
apro marhából alhatott, melyhez ar első esetben meg
élet áldozatha járult – Ennek egy része el egetődött egy
része á Papé volt – á leg nagyobb réfet fel vendé
gestsédtek –

2.) A' bünért és vétekért vö áldozatok hör
– áldozatok körül való külömbség (חַטָּאת) vagy
meg van mondva Mosesnél is de nem hi'elégi tölegh
Mind á kettő arra való volt hog ar által á Jehovát
meg engesztelnék ar olyan vétkekért á melyeket ei
forgán tűz nem bün tethetett. – –

3.) Ak egésszen égő áldozatok (עוֹלָה) abban külön
böztek ar elsőbbeni ektől, hog ebben szabad bek állatokat
áldozatok, és egésszen meg égettek arokat. Egébaránt
ezek is szabad volt á vétkes á'ldja á mi Jennelbiekkel tsi.
bünért és vétekért való engesztelés –

4.) Ak ételi áldozat (מִנְחָה) állott lisztből, meg pergelt
gabona magokból, olajjal füstölővel és sóval együtt. En
nek egy része el égetődött á többi á Papoké volt. Ak
ital áldozat borból állott és ar oltárra öntetett. Mind
á kettő rendesen m.c. mint egy vegapétkja és protokok
já volt

jè volt à hálá ado èś égy áldoratokk – Mindaron által
eren áldoratok kiülön ès meg esteli még pedig rèsi reszt
kòrösinségesen, rèsi reszint privatim otthon – –

S.) Nemely áldoratokhor jüstolo is kellett – Eren kiül à Satorban ès Templomban naponkeint igen dragá
füstölö áldoratokat tettek –

A bünèst velo áldoratok adodtak 3 Mos. IV. VI. 25
3. Mos V. VII. 1–10. 4 Mos. VI. 12. atque 3 Mos XIV

1.) Ha valaki maśnak à vèlkèt melyet tudott az Esküsèk elött el halgatta – – –

2.) ha valaki tiptatalan dolgot illetett ès azt azután tudta meg – – –

3.) ha valaki kiteleuhedve valamit fogadott ès azután arrol el feledi kerett –

4.) Ha valaki tudatlansagbol valamit kibárott –

5.) A Nazir ha valakihoz testel illetett –

6.) A bél poklos mikor meg gyogyult – Ebben a
vèsi az oltár kiörül feltsheinderö dott, is a kövér darabok
de égettettek –

A vètkeirt vo áldoratok nagobbak ès kipsebbek voltak
nagobbak:

1.) Ha a fö Pap valamit kibárott is annal fogva
az egesz nèpre ein gontatlo vèadott. –

2.) Ha az egesz nèp tudatlansagbol kibárott –

3.) A meg engedtelès nagy napjan a fö pap ès az egesz
nèp bünèrt. A elsö esetben a vèrt hetther az altyum
ki hangja felè feltsheinderte, is a tobb rèszèt az egèszen
egö oltárnak fundamentomara ki töltötte. Kipsebbek:

1.) Ha valami kiptiri selö tudatlansagbol kiberott –

2.) Ha valamely asszony a kospasz vèr folyás utan meg
kiptult, vagy a szülès után a rendes kiptulàs idejèt
ki állotta –

3.) Ha a Nazir fogadàsa idejèt el tölt +

4.) Ha a Levita ès Pap fel szenteltetett, ha bél poklos meg gyogyult – Eren kiülön büno esetekben kiülön
büno állatok áldoratatak meg – – –

Ebböl latni valo hogy nemely esetekben mind a bél
áldoramak helye volt hogy mindenikben a kibénak esmèrès
fel meg esmerès kivántatott, hogy a Ceremoniának
fö kiülönbsège a vèr feltsheinderèsbe állott. De arom
ba nem világos hogy a 3dik mi kiülönbséget tett
er ישׁ ès חטאת kiröl – Egèb aránt nemelyek azt
gondolják hogy a maśikat tartják kipsebbnek vagyna
gobbnak – Nemelyek azt gondolták hogy az ישׁ
arokat illette a kiknek bünök egèszen titkon esett
úgy hogy senki se tudta – a חטאת pedig arokat a kik

ellenkezö

ellen bironyságok voltak- Michaelis szerint az 70-
az omissionis a 1770 pedig a Commissionis bünökről
te- De mind ezek fundamentom nélkül vö gya-
sok. – – – –

Egésszen égő áldozat adatott minden nap reggel
estve az egész nép nevében- s úgy az a meg enge-
tés nagy ünnepen ez öszve volt töltve a vételi ál-
+ zattal- úgy ezt adták arok is a tiltt valami tevé-
+ kenységtalanságból ki szabadultak, u.m. meg tisztult
+ betegek, ki folyások, gennek ágasak, holt testek ér-
tett Nazirok- a honnan látni való hogy az áldozatok
tömböző nemei között semmi állandó bironyos tör-
ség nem volt.-

§. 84. Senge első sülött és dezma-

Az föld minden termé szeinek első zsengéjét az I
nek kellett szolgálni; de nem áldoztatott meg hű a
Papoknak adták- Azomban a mennyiség semmiben
meg nem volt határozva- Hasonlóképpen ön első
szülöttek a tiszta állatokból a Papoknak voltak, m
gzehet meg kellett áldozni- a tiszta állatok első
szülöttei vagy meg kellett váltani mint az első szülö
gy ember helyett, vagy pedig meg kellett ölni- Tovább

a Földnek

Földnek minden termé szeiből, és marhái ból a dezma
ki tétetett volt- De minden harmadik esztendőben
dezmát otthon vendégségre kellett fordítni- Deut. xiv
28. xxvi. 12. –

Hihető hogy a harmadik esztendei dezma vendégség
a dezmának tsak egy részét illette – – –

§. 85. A fogadás tétele tekről-

A fogadás tétele tehet pontosan kellett teljesíteni;
mind az által a Jer a jelességet, az anya a tánzat
ron a napon a melyben a fogadás esett jeltoldat-
tatta; de az áldozatra ö állatokat ki vévé voltak
más remü fogadások is, a melyekkel bironyos időre
tétele lette magát valaki, hogy az erőss ital abból, min-
le tisztátalanságtól el tsak magát meg tartóztatja, h a
hagját nem vágja el, a mely az után Isten szentelődött-
A fogadás tévő נָזִיר nazir a szabott idő el telése
után áldozat által adatott fel- Utolyára a חֻלִּין ö
szvdgyek olyan fogadás nem volt mely alól szentsítés
lehetett fel oldozni p.o. abból a mit valaki a szabadnyert
abból mi féle dolog lett légyen azt vagy el adni, vagy meg
tartani nem volt szabad, ha az az Urnak volt élébb
ajánlva, és reá fogadás tevődött; ezért az állatokat
és ételt

ét ételtől meg tartóztatni, a' városi fel hatalmat égetni, a
zokat a' k. helyre vinni - Lap. D. Mos. XXIII. 28.

§. 86. A' böjtölés röl -

Nem volt több böjt a' tőle által rendelve hüsvét
egy a' mely a' kiptulás innepén Tisri hónap 10en tar
tódott - D. Mos. XVI. Ekkor nem sütöt sőt még a' hús
talho idegen is tartorott magát nem ételtől és ital
tol meg tartoztatni - Erre a' böjtöt é' leirtak hüs
tessel tudtára adták a' népnek - A' későbbi időben
a' Prófétáh egyébkor is hirdettek böjtöt sukat vag
nyomorúság idején - akor tudúl hogy nem ételt
és ittak meztelen lábbal voltak, ruháikat megsza
gattáh, vastag sák forma ruhát vettek magokra, ha
jokat szőgel ékesték, mejjeket verték, a porba és
hamuba ültek s'ert magokra hántták - Későbben új
ra is éltek a' böjtel, mert a' Jani rendoh, nem kéten
kint napon böjtöltek t.i. a' második és ötödik na
pon - A' 35 soltár. úgy láttik, hogy akkor is böj
töltek a' Sidok mikor barátjaik vagy szerelmes
seik terhes betegségben voltak. -

§. 87., A' más rendtekinél szokásban lévő alkorati imá

Innek a' Sidonal egy láttik hasonló nyoma van D. Mos
XVI. 21. S. Mos. XXII. 12. Ellenben van a' Papi áldás
nak bizonyos formája 4 Mos. VI. 22-24. melyre a'
nép amen-nel felelt - Hasonlokeppen a' hozzá
gyes imádságokra melyeket a' Papok v'a' sátorban vagy a'
tan a' Templomba mondottak el a' nép Ament mondott
a' Papok szavaira 1 Kiron. XVI. 8. A' zsinagában három
szor szokták volt a' Sidok imádkozni d. m. reggel dél
be és estve - A' Jesus idejében a' Ministerek ta
nitványaikhoz bizonyos imádságok formájára meg
tanitották - egy szelekedett k. Janos sőt maga a' Je
sus is - A' könyörgés alatt vagy le borultak, vagy térd
re estek, vagy állottak, és kezeiket felemelték, s'kiter
jesztették - 1 Mos. IV. 22. 24. Állyon meg tegedet
arra, és ővizen meg tegedet - világositsa meg arcát
az ő orczáját te rajtad és könyörüljön te rajtad ez-

§. 88., A' minden napi imi tiszteletről -

A' sátorban vagy Templomban minden estve és
reggel meg áldottak egy bárányt egészen égő áldo
zatnak - A' szent helyen estve reggel jó illatu füstö
lőkkel fustölték, és ottan egész éjszaka tanitnak
egett -

§. 89.

§. 89 A' Sombatrol.

A' Sombat a' hétnek hetedik napja a' Sidóknál különös Innepek volt, melyen ennek és barommak minden féle munkától meg kellett tartóztatni. Ekkor a' mind en napi áldozaton kívül még egy Sombathi áldozat is tétetett, és a' k. lenyerek (לֶחֶם פָּנִים) Toi Evou πλοι, αρτοι της προθεσεως) a' kövek hetedfél" hétre az asztalra fel tevődtek 12, az Izrael 12 nemzetségeinek számaszerint. A' Sombat Innepét kihirdető" hogy Moses állitotta fel — — —

A' k. lenyereket a' Papok és Léviták ettek meg minden mihor ujjakat hoztak helyekbe.

§. 90. Az ujj hold Innepéről.

Az ujj hold Innepét is valamint sok más napokat vallások ceremóniákkal ültek meg. kivált pedig az esztendőnek hetedik ujj hold-ját igen tiszte hertas" tásokkal innepelték. A' hetedik ujj holdnak mint ujj" esztendőnek Innepe kiesőbbi dolog. Az ujj esztendő" innepe eren honapra vő tételének oka kihirdető" képpen e volt, hogy a' Tisri honapban más mindenfélekaz mányok a' Sidókk benn volt, és külömben is mint

is mint hetedik ő Sombat holnap nagyon alkalmatos volt a' nyugadalomra: a' honnan eren holnapnak sok nem nagyobb része Innepből állott. — —

§. 91. A' meg engedtelés nagy napja.

Leg nagyobb Innep" volt a' Sidóknál esztendőnkent a' hetedik holnap tizedik napja, melly mint egy hóron" dégés bujd és nyugva nap, mint poenitentia és meg engedtelés napja ugy innepeltetett. Eren napnak Ceremóniája abban allott: A' fő" pap meg engesztelte az Ént maga és familiája eránt a' kentek kentibe a' frigy ládában vő vér fettshenderés, és fűs" tölés által. Továbbá a' népet bűnei alol feloldozta két kecske babbal, melyekre sorsot vetettek, és az ed" gyiket meg áldozták, s hasonlokeppen a' vért a' fő" Pap e' nép bűnért a' kentek kentibe fettshenderte; a' másodikat pedig mint a' nép bűneinek symbolicus hor" dozója el bocsátatott, és a' pusztára kivétetett, hogy pus" tulyon, s magával a' nép bűneit el vigye —

§. 92. A' három nag Innepekről.

Ezek voltak a' Pascha, a' Pünkösd, és a' levelek sá" torok innepe, melyek a' másodikat kivéve eg hétig

tartottak két sombattal, a' mikor a' Sidok Jerusalembe gyülteke; s annál fogva eren Innepek a' hara szeretetek, a' hüv lelkek, és kard hevesztö elé mondottak — — —

1.) A' Páska /: פֶּסַח Paskha phasah Gyr. phetz vag kovásztalan kenyér ünepe tartott 7 napot u. m. 14ik Nisántol fogva 21ig az Egyptombol valo hüjö vetelnek emlekeztére - Az Innepelés leg ü hábban abból állott, hogy Nisan holnap 14én estve egy bárányt öltek meg minden hérnál, s azt a' familia együtt mind meg ette, úgy hogy más napra abból semmi se maradott - A' bárány vérével a' hás elsö hüstökét meg festették - A' battora ideje alatt fel voltak övedve és m. e. utra készülve - Ennek való napon különbféle áldozatok tétettek, s áldozati vendegségek tartattak, annyival is inkább hogy más nap mindjárt volt az aratás elsö napja, a' mikor a' halainak sengéjét, eptendöt bárányt, első áldozatot adták az urnak, a' Levitak pedig és Papok dicsérték ez urat sok nap énekló Kerubi mokkal — — —

2. Hét héttel, azaz 50 nappal a' Pasca elsö napja után Innepelte tett a' Pünkösd, vagy heted Innepe, vagy aratás ünepe /: חַג הַשָּׁבֻעוֹת vel יוֹם הַבִּכּוּרִים :/ vagy más nevvel az elsö tengeri napja, a' mikor kenyér és lipt tengerek áldoztak a' kenyerekel meg ették a' Papok - Ez az ünepe csak egy nap tartott -

3.) Az levelek sátor ünepe kezdödött a' 7 hol, nap 15 napján /חַג הַסֻּכּוֹת T T és חַג הָאָסִיף/ Ez abban az idöben volt mikor más mü termések, még a' bor is be volt takarítva, és hálá adó Innepek volt a' gyümölts és bor termésért reá került, reá került pedig a' gyultába a' sátorokban vó lakásért - Ezen ünnep napon levelek sátorokat készítettek, és sámos áldozatokat tettek - Ezekből meg láttyuk hogy hogy a' Sidó Isi tiszteletek nagyobb része symbolica volt - Azonban mint hogy csak olyan idéaltot lehet symbolice elé adni, melyek a' symbolumok kerüi előtt esmeretesek voltak: látni való hogy mind en Typologia vó a' Krus

idejére

idejére vö magyarázás tsak almadozás- De nem
is lehet atolyában mondani, hogy az Isi tipletlen
mü symbolum volna- Némely dolog tsak a' Hiéro
chia pompájára tartozott, némely ismét a' hoss
tas sokaság által meg öröködött szeredet jelen
tését elveszette. - -

Az Isi tipletet álla grotja Mosest után a Kog
nagy.

§. 93. A' Salamon Templomairól-

A' Salamon Temploma épült a' Sion hegyének egy Morea
nevezet lejtős hatalmán- A' Sionnak széhei voltak a'
tulajdon képpen való Sion, Morea Mera, és Bezethaima-
Az egész Templom pitvareival és mellette vö épüle
kel el foglalt 700 öl hosszu és ugyan annyi széli
U hegyü térséget- A' Templom elibe tsináltatott Sa
lamon egy pompás tornatról negy szegü torony for
mára- A' sz. hely mely a tornatron belül volt két
részre osztodott mint a' Sator U. M. a' szentek szen
tére, mely a' leg belsöbb rész volt, és a' mely ben
éppen arok a' dolgok voltak mint a' Sator sz
helyében, hi vévén hogy a' Mosest Cherubimjai

Helyett

Sellyett Salamon ujjabat és pompásabbakat tsinálta
tott- A' régy Lád ában állott a' Tsy két kö Táblára
metve, egy kis Ládatska melyben a' Tsy könyv tarto
dott, és egy edény Mannával bele töltve- A' szentek szen
te elött volt a' sz. hely- A' sz. helybe volt a' tiszta arany
ostal a' 12 kenyérnek arany gyertya tartokkal, és a'
tenyészető oltár- De nem volt szabad mástul be
menni hanem tsak a' sor szerint szolgáló Papnak- Ha
sábbá volt a' Templomnak két pitvara, melyek közül
a' belső a' Papoké volt, a' másik pedig, vagy a' nagy tor
nátz a' nép számára vö, melyben az sombatowe
zés tsinnyelen ösve gyült- A' belső pitvar
ban volt egy tiz singnyi atmérőjü réz kád/mare
neum/ és rézből öntött 12 ökrökön állott- Ezen
kívül volt 10 kisebb réz kád, és ezekben mostak
meg az áldozatra való barmok husát- volt továb
bá egy réz oltár, és ezen oltár és a' sz. hely között
imádkoztak a' Papok, és itt volt a' király széke is/ré
ből- A' két tornatz közül kamarák voltak, a' holtak
tottak a' Papok a' dolmát, mihajokat ezenyelet tsa
Manna egy ed es Kaster neme nap lebten és széli

Europában

Europaban, mely némely fáiik és semetsiik leveleiből ki
Ilyen fák a Mannaesche Fraxinus ornus. és egy kis
tövises semele Alhag, vagy Allul f: Hedysarum Alhagi
Süsedom, kamut Arru – Ennek leveliről kiválik julius
és Augustus holnapokban reggel nap fel jöte előtt ed
nyelibe le virrák a manna semetskiket, melyek ke
lek, át lathsok, és fejérek, és éppen ugy kaknáljáik a
ed esitésre mint mi a kukorut – A tudatlan népek
ark tartottak hogy a manna egből hullott harmat
יַרְדֵּן שָׁפִיט Ps. 105.-40. és יְרֵדֵן שָׁפִיט Ps. 78.24.

§. 94., A' sidok bálvány imádásáról –

A' homok népeik bálvány imádása sokkal ingerlőbb
volt a' sidokra nézve, mintsem hogy ők is a' kik en
detsiljenek bálvány imádók voltak a' Jehovától néha
el ne tartsák volna; melyre nézve a' bálvány imádást ha
a' kesőbbi időben, és akkor is egésszen ki nem irtod ha
tott – Ezen büntetések között nevezetesebbek voltak –

1., Az Egyiptombol kivonott állat büntetés – Innen a' sidok
egésszen a' Kirkuat idejéig imádták a' tüzet mely egy isztomben
szentnek tartodott, mint a' termékek gyogyito erejének symbo
luma – –

2., A' Bál büntetés, mely a' sidoknál igen nagy meg allhodott –
De több bálok voltak: Ud M. A' Jupiter

a., Az Jupiter a' kit kell mindég ételjában a' Baal név alatt
erteni; a' Jupiter'nak leg nagyobb Ünnépe f: pesti kor Jos.)
és ezen nevezet alatt tiszteltek a' napot v. a' Semetse nek
Jiini nemző erejét – Egyéb arán meg kell jegyezni hogy
a' Görögök ezt a' Baalt Herculesnek nevezik – Herodt.
II. 44. valamint azt is, hogy Hercules tulajdonképpen
a' Nap volt Macrob. Saturn. I. 20.

b., Az בַּעַל בְּרִית talain a' Jews oskowsnak
felel meg – ez Bergtus vérszínének ünnepe volt –

c., Az Baal peor a' Moábitak Ine –

3., A' Astarte egy Phoenitziai Ins asszony, mely a'
Görögök venussolnak felel meg, és a' mely atyafiai vagy
talain egy az égnek Királynéjával Jerem. vii. 18.
Ducianus egy ir volta Astarte Syre Dea
Sedevoidv Epevdi. Cicero de nat. Deor. ugy ad ja
elö' mint Jupiter venust – A' büntetés bujasággal járt
együtt, és ott a' hol tisztelték szentek voltak felállítva hogy
erőben sz. paráznáságot üzzenek – –

4., Moloch, vagy Milkom az Ammoniták bálvány
nya melynek a' Tophet völgyében közel Jerusalem
ben gyermekeket is áldoztak – Erből volt öntve nagy
formában

formában, borju fejje, és kiterjesztett nagy éri kerei-
ből ures volt, melyben Minek utánna meg türedezteték
mikelet, és ereket áldortak- Ez a Moloch egy a hasonlo
Doratokkal tiztelt Phoniciai, Carthagoi, Görög, Italiai
és Galliai Saturnussal, mely Saturnus nem egyéb
ez estendőnek Symbóluma volt- -

5.) Cejjun v Ceuan ℸ'ℸ'ℸ- Az Alexi fordiga
gyar- Ap. Jtek. VII. Epeggv, mely Coston v Egip
tomi Kro, és Saturnus Csillagát jelenti kihetőenkis
ez Arabsok és Persák Kajvanomnak neverték-

6.) Chammur- A' Syrusok bálványa, kit az Assy
rok Szinával és kiáltással tiztelték- Hieronymus
azt mondja, hogy a Sidok és Syrusok Chammurra az Ado
nis neve- Az Adonis nek is Phoniciai eredetü ab
ℸ'ℸ'ℸ Dominus es ennek a Phoniciaiak Junius ho
napot, melyben esett az Adonis Innepe Chammur
nak neverték- - - - -

7.) Dagon a Philisteusok Istene, hal formaju éri
fövel, kézzel lábbal, de a melyet a Sidok soha se
tiztelték- A' győrök rendesen fogságra vitték a meg
győrött népek Isteneit; mert azt tartották hogy igy

az ő tiszteletében nem segithetnek-

8.) Et Chammur v Adonis Innepe Symbolizálta
a nap járását, mely a téli holnapokban mint egy
meg van halva a földre nézve, és nyárban nyári el-egy
ez az Innep is felig vig, felig szomoru volt- Creuzers
Symbol II. 87. ff. -

Az Isten tiztelet állapotja a Fogság után-

§. 95.) A Zerubabel és Herodes Temploma-

A Zerubabel Temploma mely sok viszontagságok, és kedvetlen
kös nyül állások között épült sokkal alább és volt a Sa-
lamon Templománál mind fenyéjára, mind nagyságá-
ra nézve, és továbbá sok kend edények nem is voltak meg
benne- Ezen Templomnak el rendelése egyéb arán
nints tudva; de lehető hogy a régi- Ezen Templomot forrása volt epitve-
a nagy Herodes egészen ujra epittette, és meg nagob-
bitotta- A' külső pitvar (: To πρόσον ιερον, vel To ἐξωθεν
ιερον:) vagy a Pogányok pitvara, vagy a kinteren
500 singnyi széles és hosszu 5 kapuval, és reá nézett
3. rész nézett 4 rend oszlopokkal, melyek közt volt a Sala-
mon Porticusa is- Ebben a tágas kerítésben volt a
Templom az ő pitvaraival együtt- A' pitvarokat a külső
ső kerítéstől egy 3 sing magosságu kő rostély választotta
el, mely belől

el meljen belöll mennì a Pogányoknak nem volt szabad-
Ott a' Templomnak Udvarában volt U. M. arany
nyolcz Jerichóbe, és Daphnébe, de ezen két utolsó
egy alatson rostélyal volt egymástol el választva. C
Papok pitvarában volt egy nagy kö oltár ’s sok más
egyéb szent Edények, Medentzék, mosdók — A' ki hely
ben, vagy a' hajdonképpen való Templomban volta
a' kenyeres asztal, Gyertya tartók, és a' Jüstölö” oltár
Ettöl egy fiirhang választotta el a' Szentek Szentyét,
melly a' mint Josephus irja, egészlen üres volt — Nem
volt ebben a' frigy láda, sem a' k. olaj, sem a' do
ha el nem alvo tüz — sem az Urim, és Thummim
volt még más két Templom, melly a' Jerusalemi vel
vetélkedett. egyik a' Samaritanusoké a' Garizon hegyen
a' masik az Egyptomi Sidoké Heliopolisban — —

§. 96 A' Szentség, dohaisok, és Innepek —

A' Papoknak 24 Classisokra (Εφημεριαι) való osztásáról, melly
1. Kron. xxiv. Davidnak hozajdonit, valamikt a' ha-
mos Templom dolgokat — arokat el osztásaival, és Mu-
tsös köte lessé gekkel együtt (: Kron. xxiii. xxv. xxvi. :)

nem elébb

mint ezen idö szakaszban történtnek vehet
ték fel egész bizonyossággal; mert a' hitelest hiá ez
él elébb így szamos Szentségnek semmi nyomában
mutatja — Ebben a' Szentirásban a' régi Innepekhez
még hozzá járultak — —

1.) A' Purim ünnepe (μεχρι δοχαικης ημερας:)
a' sidoknak a' Hámán ellenségek szánattal ótol és meg
szabadulásoknak emlékezetére ünnepelletett Adár
holnap 14 és 15ik napjain leg inkább az Eszter könyv
veinek olvasása által — —

2.) A' Templom szentelésének és megujitásának
ünnepe a' Maccabeusok alatt (egy szaviról) kislev
holnap 25ik napjától fogva 8 napig innepelletett
illemi nagyobbak —

3.) Az hordási ünnepe (ξυλοφορια) Nehémiás
t. i. azt rendelte hogy a' Templom közül lenne elég
ség, hogy minden esztendöben bizonyos napon chugustuy
holnapnak 14 napján fát hordjanak a' Templom
hoz — Nehem. x. 34. —

Purim a' Persica Pies (sors) mert hihetö hogy Hámán
sors által határozta meg a' sidok el pusztitását a napjat
melyen de[illegible]

mely rendesen nyillal való hajtással esett-

§. 97. A' Synagogákról-

A' Synagogák /: προσευχαι :/ ü könyörgő" és vallás tanító házak, a' Jogság által sehol nem mint valamine üdv[illegible] ségben találtattak, sőt nagobb városokban több is v[illegible] A' Synagogak el rendelése mind a' következendő-

1.) A' könyves Theca- 2.) A' Katedra pulpitalis 3.) székek- Ezen Synagogákban a' hombat és Innep, sőt néha hét kör napokon is öpue gü" a' nép az imádkozás, a' Ir. es Prófetak olvasás végel, melyek kabad elö adásokban magyarázattak Az áld ás és a' népnek ezre való Amen mondás rekesztette bé a' gülekezetet- A' Synagogák mellett h gáltak-

1.) A' Synagoga Tője /: αρχισυναγωγος :/

2.) Az ugy neveztt vének ü Tanátsosok πρεσβυτεροι προεδρατης. παρεδροι, kik eg Collegiumot formáltak az elöl ülövel együtt, és a rendre s fenyitekre vigyáztak a gülekezetben is, s aron kivül is- Ezek voltak egyes mind tanitok is de egyéb aránt kabad volt mindnek tanitani a kitudott- Ezekből vol

kiül voltak-

3.) Az elöl könyörgő, legatus Ecclo, αγγελος της εκκλησιας Jel. II. 2. (2)-

4.) Az Egyházi οπερετης- és 5. Allamis na hedő-

§. 98.) A' Proselytekről-

A' Sido vallás tpeleken terjedett a tenitéd, a honnan sokan proselytajik is voltak- De ezek két félékből, tak u.m. 1.) Olyanok kik a' Sidoktól minden rendtartá sokat fel vettek -(Proselyti Justitiae vel foederis)-

2.) Olyanok kik csak a' Noe het tujára kötelez tek magokat, s nem metélkedtek könyül, nem áldor tak, nem mosdtak /: Proselyti Portae שערי גרים :/ é' Proselytak be vételére a' Rabbinusok szerint szükséges volt: a' környül metélkedés az áldozat és meg mosás ü kereszteség- De ez utolso kihető hogy kiesöbbi dolog mint hogy a' regibb Irásokban nem említtetik meg határozva- Egyéb aránt kihető" más a' régi időkben a' Proselytak be avatásával bizonyos lustrás vízzel vó meg tiptitás volt öpue kötve, a' honnan das mostt kiesöbben a' Proselytak kereszteség. —

A' Noé

A' Nve hét tnyei meg tiltották az Ön káromlás bálvány imádást, gilkosságot, vér parázna sá golopást, Jelsőség ellen valo ragaszozást, és a friss veris hus ételet. — —

Negyedik szakasz

A' külső nemzetekhez valo vagy hadi és békességi illetmény.

§. 99. A' Jegyvereknek külöm böző nemeiről.

Az oltalom fegyverek voltak.

1., A' Pais, a' mely vagy fából v valami értzből volt sinálva bőrrel be bontva —

2., A' sisak hasonlo képpen rézből és vasbol —

3., A' mejj vas v pántzél — A' meg támodo fegyverek ezek voltak —

a., A' buzogány, de a' mely a' sidoknál nem fordul elé —

b., Talam a' hadi fejsze (סְגֹר Ps. XXXIII. 3.) és a' hadi pöröly (מֵפִיץ Proz: 28.) —

c., A' kard חֶרֶב mely néha két élü is volt —

d., A' hajito darda רֹמַח mely a' nehéz fegyverek köze tartozott — —

e., A' lány

e., A' láutsa —

f., A' nyil קֶשֶׁת melynek az eussa többnyére értzből volt — A' nyilak meg is voltak sokszor mégesitve —

g., A' Parittye, egy Phoniciai fegyver neme קֶלַע melyet valamint a' nyilat is a' könnyü galogság viselt —

§. 100. A' lovasság és a' szekerek, katona szedés, s a' tábor el rendelése —

Palestina fekvésinel fogva n oly alkalmatos a' lovassággal és szekerekkel vo hadakozásra: mind az által későbbre ezeket is használták — A' katonáskodni tartozo ifjuság a' regibb időkben öpve vissza mn bizonyos rendnélkül fel szollittatott; későbbre mikor fenn állo seregek tartodtak bizonyos tiptvi selök által tnyesen ki irodtak, és gakorol tattak — Továbbá meg volt a' seregnek kissebb és nagyobb szapatokra vo el optása s meg voltak a' hadi záplok, és a' seregekk fegyvereik szerint valo el optása — A' tábor közepén feküdt a' Jó vezér — Azegész tábor jobb és bal szárnya körül volt véve szekerekkel, melyeknél strásák állottak — Néha a' tábor

a' Tábor megindulásakor hímek küldettek az ellenséges Tábor megvizsgálására. A' tábornak megindulására Trombitával adatott jel. Néha az egész tábor az üthőrel előtt áldozatot és fogadást tett Istennek. — —

§. 101. A' várak ostromlása.

A' várak mai reggtől fogva kokásba voltak melyek a' természeti fekvésen kívül a' hövelkereszt által voltak meg erősítve —

1.) Köfallal, mely többnyire sokszorosan volt ejtve ez igen vastagon, kinyulo szegletekkel, 's bástyákkal, és tornyokkal, szántokkal —

2.) Kapukkal melyek vastagon meg voltak vasalva, és a melyek felett hasonlóképpen tornyok voltak — Az ostromlásnak fő munkái voltak. —

a.) Az ostromlás lineája fel állítása (: linea circumvallationis :) az ostromlok bátorságára, és az ostromlottak be szorítására — — —

b.) A' vár körül való szántnak be töltése, a mikor oszlán Catapultákkal, höfal törő szerszámokkal, és kos sokkal, támadták meg a' höfalt hogy

arra

arra lyukat (: breshe :) csinálhanak — — —

§. 102. A' győzedelem hövelkerészei és innepe.

A' győzedelem hövelkerészei voltak az ugrab el gusztálása, a' halhatatlan fogságra való ítélet, és sokszor meg nagobb hegyetlenségek is; különösön az el fogadatott királyokkal igen nitul bántak — De a' hetvenedik időben sokkal szelidebben bántak a' meg győzettekkel — A' győzedelmi innepet ének, tánts és muzsika dicsérette, és ugyan akkor a' nyert predat is kiosztogották — A' vezérek nyakát a' győzedelmesek lábbal tapodták; innen lehet esteni ezt a' kifejezést: Sánolyt vetni lába alá, mely annyit tészen mint győzedelmeskedni valakin — A' győzedelmesek elébe, kik magok előtt hajtottak a' meg győzetteket kiáltozás szeg ennekelve kántorba és muzsikával, vezetett — A' predát két részre osztották; egyiket adták a' vándorlóknak, maradékot az oda hazamaradtaknak — Amannak 50 $\frac{1}{2}$ részét a' Papoknak, ennek ismét 50 $\frac{1}{2}$ részét a' Levitáknak — Az élőben el fogattathat és meg tartotta hat, ha tettnek előbb meg tiltva arathat győzedelmesek által, dolgaikba tétetik —

Ötödik darab

Ötödik szakasz

A' Sidokk magános vagy házi életek K. M. Kereskedés. Familiái és tarsalkodási szokások és rendtartások

§. 103. A' Sidok kereskedéséről

A' szarazi kereskedés Napheleten karavánok által gyakaroltatik és Jolytatodik (: הָלִיצָה, אֹרְחָה :) Ezek a' Caravanok szamos jol el rendelt mu szükséges szolgákkal fel készitett, bizonyos utakkor kötott nagy utazo Tarsaságok, és leg inkább a' Tevét használták mint terek hordozo állatot. Ezen kereskedés nemét szülték a' nagy homok puszták melyeken vo jörásra a' Teve leg alkalmatasabb. A' mi a' Sidokk kül földre valo kereskedését illeti, ennek a' Moses tenye nem nagy partfogoja volt — és azt lehet mondani, hogy nem elébb mint Salamon alatt kezdett valamennyire virágzani a' kereskedés de a' sem sokáig tartott — A' Sidok activa kereskedése állott buzából, mezből, olajból, balsam ból — A' passiva kereskedésre tartoztak a' luxus artículussai mint arany, s' különösön a' kesöbben nagyon modiba jött Elefánt Bont, melyet az Arabs v' Ismaiktai karavánoktol, és a' Joenitiaiaktol kaptak — Az Egyptomiakk is sok lovat adtak el a' Sidok — De a' Babyloniai Jogság után vo el terjedések a' Sidokk fel gerjesztette bennek a' kereskedöi lelket, kivált a' hol jo alkalmatosságok volt: s ez által a' Palestinai Sidok is a' kereskedésre fel tüzelödtek — A' késöbbi Tejedelmek segyitették is a' Sidok kereskedését — Egyébaránt az utoráskodo Sidoskodo lélek a' kesöbbi el nyomattatás következése —

104., A' házi v' familiai elétről —

A' völe gény a' menyasszonyt, kit az elött el jegyzett tarsaival és barattyaival együtt (: מֵרֵעִים υιοι του νυμφιονος) fáklyák világánál estve nagy orom kiáltások, enekles, tántz s musika szonál haza vitte — Ekkor a' menyasszony a' lakadalmi vendégség után az agyas házba be vezettetett — A' nyoszolya leányok vigyaztak a' szüzesség jegyeire, és azt a' vendégekk meg mutatták — Ha ez nem találtatott a' leányon akkor nélki meg kellett halni

halni – A' Polygamiát a' Moses tsupe nem hagyta ugy
helybe de el nérte a' Sidok szivek kemény séjéért – Z
vélt embernek nem volt szabad lenni a' Sidok között – C
testi közösülés egy napi tiszta talanságot vont maga
után, mely miatt a' közösülő felek egy napra a' ma
sok tarsa'ságából ki rekesztödtek, és magokat is mi
kajokat meg mostak –

És mi a' Sidó asszonyok állapotját illeti, korán
sem voltak ezek olyan rabok mint a' mai nap lelet
asszonyok – Munkások korgalmasabok, tsinosabok voltak
és ugy láttzik hogy meg lehetős betsületek volt ferj
előtt – A' feleségeiken kivül tartottak a' Sidok ágya
sokat Zsidó mint a' Mahumedanusok sőt a
Görögök is cselekedtek – sokszor az asszony maga
adott ilyen asszonyt fiának a' nagyobb jószolgálatra
keniléseire kit annak is mikor meg házasodott tar
tozott tartani vagy szabad an bocsátani – A' közelről va
lo Atyafiakkal ö házasság meg volt tiltva – (Lap
Mos. III. XVIII.) Továbbá egy régi szokás szerént ki
telelelhetett az Israelita meg holt testvérének özve
gyét el venni, ha annak gyermeke nem maradt –

ez volt az

ez volt az ugy neverett levirí jus – Ha nem volt a' meg
holtnak testvére a' Levirí jus a' leg közelebbi testvé
rére ment által, ö attyafiára – Meg ma is gyakorol
ják ezt a' just nap keleten – A' Levirától való első ger
mek a' meg holtnak nevéről neveztetett, és annak
tulajdonittatott. — —

A' házassági el válás meg volt a' Sidoknál is már
régen – A' Jerjka nem tettzett a' Jelesége el bocsáthat
ha; de tartoznia nékie el válo levelet adni – Ha arra
hogy az el válás után Jerjhez nem mehet, vissza ve
hette a' volt feljét, de ha Jerjhez ment, meg abban az
esetben se mehetett vissza elébbeni Jerjéhez ha meg
holt e közben ment volt az el válás után — —

A' mi a' született gyermekeket illeti, a' leg régibb
időkben az atya született gyermekét ölébe vette, an
nak birodalmára hogy azt magáénak ismerje A'
fiu gyermeket nyolcad napra körül metélték, és a'
külsö nékie nevet adtak: A' Vértől való el választ
napján örömi, és vendégség volt, az anya a' első
nevelés után a' gyermeket mellére tanitó adatott
(Ezt a' gyógyos:) és szemény fenyités alatt tartották. —

S. ios. Ed.

§. 105., A' halál, és temetkezés-

A' Sidok elödei, mint az Egyiptomiak be balzsamozták, és sokáig jem tartották testeiket- Ellenben a' fogság után igen hirtelen el temették halottjaikat, mely vagy onnan hozták a' Perzsáktól vették, és még ma is gyakorolnak- Ha valamely Sid meg holt Oda gyülekezett sokan és nagy kiáltással sirattak, meg mosták, és le pedöbe takargatták- Háromféle helyek említödnek az Irásban a' meg holt testeknek U. M. —

1., A' kopors, melyben be balzsamozva a' Josefet tették és a' Canaán földjére vitték; De a' koporsozás tán kiment módból-

2., második volt a' תֵּבָה v. testica melyben be fedve vitték nagy pompával a' sirba —

3., volt a' fedetlen láda a' szegor melyben vitték a' kiöntött égetett holt el testét a' temetöbe- A' kisérök gyakran hiába öltözve kisérték a' testet- Halotti énekeket endítettek az e végre meg fogadott asszonyok- Jót is ésirnak, és máig is tartják a' Napkeleti tényt a' mint az ótestamentomi módjok- A' késöbbi időkben a' nagyobb halottakat meg égették; de a' Perzsák alatt kikelött

a' kiöntött

a' kir. k. volt el hagyták az égetést. s ismét el temették arokat- A' nagyobb vallás familiai kriptáik a' dombokon kertekben, berkekben, és kö kibukás, ban kis ásva- — —

§. 106., A' vendég szeretés- külsö képzelödés czéggjei-

Ezen szép virtust a' régi Napkeleti nemzetekben, laminek a' mai Arabsok is hivatt falukon és pusztákon igen nagy betsben tartották; a' mint hogy nem tévén tulaj donképpen való vendég Jogaik igen nagy külsöség is volt régi- A' Sidok is jelesben vendég szeretök voltak- Erre oket intette Moses is, hogy parantsolja, hogy a' vendéget ne csak jol tartsák, ha nem kitakarózképpen mu bosszuság ellen is oltalmazzák- ודגר. יט. 20b. וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אתו זכאזרח מכם יהיה לכם וגו׳ Továbbá valamint a' mai napkeleti nyelvben ugy látszik hogy a' Sidok is szerették az ö vendég sok Ceremoniával járo külsö jeleit U. M. fitulatus, valok, vagy maga meg hajtásokat, köszönö beszédet, ölelést, csokolódzást (talán alapja- נשק) száját hajtó, raik és körüli vegés fejörök, melyek a' mai napig keletkezett körüli vegés mutató helyeik nem voltak a' Sidoknál —

legalább

leg alább ar utolsók. bironyson nem voltak, és ar
elsőbbektől sints bironyos Datum —

§ 106. A' mulattságokról —

A' sidok mulattságaik mint ma is ar innep napok,
hoz voltak kötve, milyenek a szombat legébb,
reggek, ar aratás, szüret, gyapju nyires, születés nap,
ja, házasság, a' gyermekek a' cselektől való el valo,
tása — és tántz nem igen marendt ki a' mulattsá,
gokból — Theatrumi és Gymnastikai játékaik nem
voltak a' regibb sidoktt; de a' kesőbbi időkben
bé vévődtek a' Gladiatori játékok — Herodes is
Cesareaba, Jerichoban és Jerusalembe Theatrumokat,
Amphitheatrumokat, és lovaglo tsinelet állittatott
fel — Továbba nagy mulattságok volt a' tavaszi fáh
ernyékában ülni, a' piatzon a' tyúkvó" harcznál kez,
ni hallani az ujjságokat — A' bádárdat is dobáska
volt tőrrel, hálóval, de bádár buktyák nem fordultnak
elé — „Itthon" hogy a' sidok is egyéb arant olyan ko,
molyok, méltosságosok, tiszt bejedűek, és állandó" ma,
gok viselettűek voltak mint a' mai napkeleti ek
életében — —

Harmadik szakasz

A' Tudományok és szép mesterségek —

§. 108. A' Tudosokról —

A' Tudományokban a' sidok mindég gyermekek
maradtak; és ugy találjuk hogy rájtok mint minden
régi népekhez a' Tudományok — a' Poesisek öröm
tűzön vádva, nem voltak még a' csalhato élettől
tűtön vágva; következésképpen in kább a' tellie,
sedés mint az okosla és hideg Tudományos
elmélkedés tárgyai voltak — A' sid Tudosok
voltak a' Prófetak és Papok — A' Prófetak ig
egyenesen Istől ihletett lelkesitett erek voltak,
kik jelentek meg —

a.) Mint a' Zsid és Erk Tudomány tápletoji és
tőkéletesitői —

b.) Mint Status Böltsei ő mély Politicusok —

c.) Mint temérdek tudosok, mint Tudá lévők —

Erek a' Samuel által felállított Prófetai oskolákban
neveltettek, s munkáiknak főbb tárgyai voltak a' Poé,
sis, Musika, és vallás tanitás — Ezen Prófetai
oskolákat melyben a' Tanitok Tanitvá nyaikkal
együtt laktak nem lehet a' Classtromokhoz hasonlí,
tani

tani; hanem inkább olyan formák voltak mintái"
vég Filosofusok alatt levő Tanitványi egésülnek
(A Prófétak neve נְבִיאִים proprie interpres to"
vébbá הֹזִים mintha a' jövendőt előre
láttak és megmondották) A' Próféták sok részben
a' Papokon is felyül voltak emelkedve, mert aro"
kot Sőt a' Királyokat is meg intették a' népet
a' nyomorúság idején élesztették bátorították, a'
Pálvány imádást üldözték—

2., A' Papok noha a' Theocratica Constitutionál
fogva privilégiált birtokosi voltak a' tudomány"
nak éppen ugy mint más Asiai Papok is; ugy látta"
még is hogy egy kis Mathesisben Astronomiában és egy
kis Medicinában kivül mégen értek semmi Tud"
mányt egyebet mint a' Törai törvényeket, melyek a' vel"
lápal sorosban öröve voltak közve— — —

§. 109. A' Tudományokról—

1., A' Theologiát és Philosophiát a mi illeti: a' Theo"
logia mely állott a' Theoretica Philosophiával e"
gésszen egy volt, meg mint Tudomány éppen nem
volt kifejtődve— A' practica Philosophia pe
egésszen

egésszen csak mondhatnók (: propedeutica :) határozott—

2., A' mi a' Mathesist és Fizikai Tudományokat illeti: az Arithmetica melyet a' Sidoknál hihetőssen az Egyptomiaktól vettek ő Joeniciaiaktól, nem ment tul a' négy Species-en— Ugy látszik hogy Geo"metriában és minden Tudományok egy kis practica szemléletben határozódott— Hogy az Astronomiában is hevésre nevelték kitetszik az egész ó Testamen"tomból— Még a' Sz. Irásnyok hogy valyon a' nap vándorlását ismerték-e— ónodi tudományok legtöbb a' Sebek gyógyitásában állott és a' külső" betegsé"gekben, s orvosi kezek is többnyire külsők voltak—

3., A' mi a' Historiai Tudományokat illeti: az ó" Geografiában sok mythus éppen ugy mint a' legrégibb Romaiakéban és Görögökben— A' Historia régiekint Genealogiából állott mintaz Strabónál, régiekint mythusokból, és Theore"tiai Pragmatismból— A' fogság után egy kis külső Földi Cultusnak mely hozá jok be is vágott, kivé"ve, kikább hátra mint elé mentek a' Tudományok

ban

bara; mert ugyan is a régi vallásos tűr lő oltása után a belső buzgóságra, és szentháborúságra, egy darab a hitában való bőltsel kedvre adták magá-
hat, a mint ezt láthatni a Masorából és Kabbalá-
ból.

§. 110. A' Masora és Kabbala.

A' Masora egy Grammatikai Critikai és Exe-
getikai megjegyzésekből álló gyűjtemény, mely-
ket tettek a' Sidó Doctorok elsőtől fogva az o
Testa. Ezt a gyűjteményt három részekre osztották a
harmadik századba, és a hatodikba végezték el
f: Masora a' v. מסרת hagyást, mellyből ezeket a
Sidósok a' buzgó ezt a' munkát dolgozták neve-
tették Masoretáknak, a kiknek ugyanis munkájok
közönségessé tette hogy egy betűt sem az o Testamentomból
el nem vesszen; mert ezek megszámlálták,
hány hogy ennyi könyvekben hány betű van. Ezek a
után meg lehet jegyezni hogy a' Sidók a' Bibliák
margóján lévő jegyzéseket kis Masorának; a' végi,
ekre és a' Capitolumra külön külön tett magyarázato-
kat nagy Masorának hívják. Utolsó azon egy-
egy observatiók gyűjteményét, melyek a' Ha-

darabban Rabbi Jacobus Benechajjin jobbnek
tetszett, hogy nagyobb vagy végső Masorának nevezik-
ezt a Masorán kívül következés még a' Sidóknál
a' Kabbala, melyben a' betűk betűiből, szavak szavai,
tak tételéből, és számos bettsből a' vallásnak leg na-
gyobb titkai magyarázatnak – (Kabbala a.v. קבל ac-
cipit, in specie de receptione doctrina ab ali-
quo traditio adhibetur.) Innen látni való hogy az
egész Kabbala hijában vóság – Ez a kabbalaszá-
mokat Egyptomban műszélő R. beleli Philosophe-
mától és kivált a' Neoplatonismustól a' Sidó
vallással vó amalgamatiójából – két része van
ennek t. m. Theoretica és practica – A' prac-
tica azt igéri, hogy az Isi nevek a' k. Irás mon-
dásának és egész szavainak magyarázata ő
bizonyos egyben lötetése által Csudahoz tészen;
és így tanít az Istenségről, büvöletről, bájo-
lásról, igéréselről – el' kabbalának theoretica
része a' k. Irást a' hithoz hagyomány szerint ma-
gyarázza, és így ebből abból a' Metaphysicát, Phy-
sicát, és Pneumatologiát kifaragni – Ezt egész dolog hiábavaló
valóság –

§. iii. A' Sidoth nemely nás könyveiröl

Ereh könöth még neveretesebbek:

1.) A' Sohái, melyben Soh a' k. vallásal meg edgyeröd és ahoz hasonlo dolgok fordulnak elö Egyéb aránt ez a' könyv, melyj a' Teuteteuchustra vö kabbalistikai magyarázat tulajdonitodik Rabbi Jrmeonnak ki a' 2dik századba élt——

2.) A' Rabboth nevü könyv (i. q. magno i. e. insignes sc. explicationes:) Ezen könyv is nem egyébböl áll mint a Moses könyveire vö allegoriai Magyarázatokból - Ennek külömbözö Authoraitol, tehát külön fejtegetései eren könyvbe a' betedik századba szedödtek össve——

3.) Az ugy neveretett Senjoha Midrashaa a' v. vö ezen Investigatiohoz ez az értekezések és nyo, mozások a' Sidok Historiajárol, és hokáiairol, de a' melyekben hasonlokeppen az allegoriai magya, rázatnak tagas hapu nyittatik——

§. 112.) A' Jarisenstohis Sadducaeusokrol.

Ereh a' Secták dáz mortak a' Jobbág után és a' volt könyök a' Jo" külömbség. hogy a' Jarisenstok

(W 7 5 Ker

(W 7 5 Seperate:) a' nyen kivül nagon ragaszkod,, tak a' traditiokhoz, és inkább a' külsö Ceremo,, niakhoz meg tartásába helyheztették az igazvallá,, sosságot; a' Sadducaeusok pedig (W 7 5 T Justitiaes,, Sosi) minden traditiokat megvetettek, a' Ceremo,, niakkal keveset gondoltak, és az igazvallás sosse,, got az Igazságnak gyakorlásában és a' nyelvnek be töltésében helyheztették - A' Sadducaeusokra,, gadtak a' lelek halhatatlan ságát - Egyéb aránt nem igaz hogy csak a' Mozes könyveikhez ra,, gaszkodtak volna; mert az egesz O Testamento,, not tiszteltek - A' Jarisenstokhoz, kik külsö szentséggel elvesheztek, ragaszkodott a' könyv; a' Sadducaeusokhoz pedig a' vagyok és gazdagok——

A' Hellenistak olyan Sidok voltak, a' kik Salosh,, nan kivül laktak, Görögül beszéltek, és nemelyj,, ök szokásokat fel vettek, s'obonyira Sidul nem is tudtak - s' mas szokkal - az el sebzett Sidok ellen kiáltoznak - A' Libertinusok is Sidok voltak, kik a' Proconsularis Afrikában Libertasban

laktak

tabtak –

§. 113. A Essenusokról –

A Essenusok sok dolgokban hasonlítottak a pogány Pythagoreusokhoz, v. è king. Barátok, hor – Tudományokban ez a külső nőség volt, hogy a' Gondviselést a' Sorsnak tsak nem ősve vallják; az esküvést megkívották, ki vévén mikor vala ki körükbe állott; a' lélek halhatatlan sógát hitték, de a' fel támodást tagadták; a' traditiokat megvetvén a' Mosest nyékre ragaszkodtak; a' szombatot meg tartották; az áldozatoknál a' Virtus gyakorlását több becsülték, a' testnek sanyargatását, sőt, és a' testi gyönyörüségektől is magok megtartóztatását ajánlották – Héron jó erkölcsü volt, a M. az Ist mindenek felett szeretni, a' Virtust gyakorolni, felebarátjával jól tenni – Magános helyeken laktak legtöbb a' Sodomai tenger körül, nagyon szelid és szende tsztéletü voltak – Némelyek közülök meg házasodtak, mások nem – El osztodtak Theoreticusokra és practicusokra – A' Theoreticusok vagy más névvel Therapeutak

(Exempe hic

(exempe hic pro se sibi habent, medicinam animi; magános és elmélkedő remetei életet élnek a pusztában – A' practicusok Essenusok falukon és városokon laktak, dolgoztak, kereskedtek – Erkölcsi Essenusok Palestinán kívül egy gyarmatban is laktak, és az egyiptomiak még korosabb jeneiknek tartották, ugy hogy az ő életek módja tsak nem remetei volt – Az Essenus szó Etymologiáját sok képpen magyarázzák – Némelyek a' חָסִיד pro חָסִין be, vagy חָסַד pro חָסַן mondják, bonus, sanctus, mások ab חָסָה i.q. חָנַן i.e. medicus, melyutolsó Etymologia ugy látszik hogy helyesebb – mint hogy voltak körtök a' lelki Therapeusok nevezetteknek. – – –

§. 114. A' mai Sidó Sectákról –

A' mai Sidók két nevezetes Sectára vannak, melyek közül az elsőre tartoznak a' Rabbinisták más névvel Traditionalisták, Talmudisták – A' Rabbinisták tovább nagy részre a' Babyloniai Talmudhoz ragaszkodnak – Ugyanők mind a' Régi Sidók – A' másik Sectára tartoznak a' Karaiták a' melyek a' Légit (q. d. Scripturalis) mint hogy ezek tsak a' S. Irásokhoz ragaszkodnak

ragaszkodnak, és mü traditio kat, hövetkeresképpen
a Talmudot is megvetik – Ereh többnyire mü
Lengel szidok – Látni vala innen hogy a Rabbi"
nitól a Szamaritánusok; a Karaitáh pedig a Sadu"
ceusokh jelelnek meg — —

§. 115. A' Szidó Irásnak eredetéről –

Ámbár az Irás mester Segének szármozását a
nagy régiség miatt nem tudhattyuk: de arról bizo"
nyos, hogy valamint a N. Nyugoti Alga behemoth
Agyar Asiaiakis többnyire a Zenitiaiból
származtak, vagy leg alább arra lehet ötöl vissze
vinni – valyon már ezen Irásnak első forrá"
sát a Babyloniai alnál v. Jonitiai alnál kelle
keresnünk; vagy pedig a Zanitiai alnak volt ugy
nérzük mint annak lejeptőit er mind egyre
megy ki; mert a Szidók minden esetre közel vol"
tak a' hutsőher – De Mosest előtt nintsen az Irás"
nak semmi nyoma – Mosesnek birompos nyomai
a' kő táblákra irt tnyelben – kevesebbé bizonyosak
a' Jó Papiron lévő drága követskéken lévő felyül
Irások – 2. Mos. XX. VIII. 9. 36. és még sokkal
kétségesebbek a' nagyobb történetek Jehoiásai 2 Kön.
XVII. 14. XXIV. 4 etz. Honban egy Szidó traditio azt
mondja hogy a' Szidók a' fogságig előtt Samaritánus
betükkel irtak; de ha a' Samaritai pentateuchus"
ra nézve Szidó mesterekkel élték is ezt vélekedés"
ről irásbol ki lehet: ez csak annyit lehet hogy a'
mai Samaritai Irás inkább hasonlonak mara"
dott a' régi Szidó Iráshoz, mint a' Rostani quad"
rát Irás, mely kitetö, hogy a' regiek csak egy meg
kepitett fractúrája – E' szerint lehát sem arokat nints
igazak; a' kik azt mondják hogy a' mostani Szidó
Irás az eredeti, sem azoknak a' kik a' Samaritait
régibbnek tartják – A' mi az Irás materiáléját
illeti: sokáig kivált a' kőrön végzett emlékjele"
re nézve Szidó mesterekkel élték is ezt vélekedés"
Arutain írtak pálma levelekre, fa hájra, l. liber
arboris, állati bőrre, len vászonra, és az Egyp"
mi papyrus nád levelére – Hogy melyiket használ"
ták a' Szidók leg inkább azt nem tudjuk – Jeremiás
volt Jerem. XXXVI. 18. Iro penna nádbol – a' volt
a' 7ik századba jött bé –

2 Mos

2. Mos. XXVIII. 9. hiér onyx köre fel metrödnek a
12 Tribusok nevei – Ezek az efodra vō vall ki
vek. v. 36. á süvegre eg arany phéh sinoron fi
ve melyre é volt metrve קדש יהוה – XVIII.
14. Monda az Ur Mosesnek Ird meg ezt az em
lék könyvbe, hog mindenestöl Jogva el törlöm
az Amálekk még az emlékezetét is az égalo
XXIV. 4. Meg irá Moses az Urnak mu befed
és Jel helyén jó reggel epite oltárt á hegy alatt
és 12 oszlopokat az Izraelnek 12 nemzettsegen
szerint – –

§. 116. A' sido nyelv vocalissairol –

Hogy á punctumok mint vocalisok nem voltak
meg á régi sidoknál, és hog azok késöbbi ere
detüek már ma mu kettségen kivül van – Ha
azaz eg is elég bizonyság arra hogy á régibb
Rabbinusok, és Thalmudisták közzül senki még
tsak nem is emlékezik á punctumokrol mint vo
calisokrol, á mint bizonyosan el nem mulattak
volna, ha á sido betükkel eg eredetüek
lettek

lettek volna – Hogy továbbá á régi sidokk tsak 3 vocalis
sok volt (: mint most is á Samaritanusokk :) meg tettzik
onnan, hogy á schva tsak az á é (mely e az ivel na
gyon atyasias :) és o vocalisokkal tevödik öf
ve – – –

§. 117., A' siép mesterségek állapottyárol –

1., A' mi á Pöésist illeti: á sidoknál inkább
Lyrica pöésis virágzott, meg pedig ez is inkább
sak vallásos tendentiával birt – Ezen kivül
még az ugy nevezett Didacticum pöémák Jor
dulnak elé á sidoknál, miljenek különösön á
Salomon munkái – Továbbá á sidoknál az éhesen
szollás tsak nem egéssen öfve volt olvadva á Pöé
sissel, mert még ö nállak mindenféle elmélkedés
á Jantásia és érzés kradalma alatt allatt. –

2., A' mi á Musikát illeti: nevezetesebb mu
sikai szerszámok voltak. – –

a., A כִּנּוֹר (kidaρα:) á miljen David
nak is volt – hihető olyan forma mint á mi
Cziteránk ö Guitarunk –

b.,

b., נֶבֶל ναβλιον talain olyan forma mint á mi Hárfánk –

c., סַבְּכָא Σαμβυκη egy harom szegelatü hatta forma szerszám – Jóvábbé Juvo musikáik voltak a., az חָלִיל hihető hogy olyan forma mint nálunk á Csimpolya –

b., סוּמְפֹּנְיָה συμφωνια. ital. sampagna hihető képpen az á mi συριγξ ὁ flóta –

c., מַשְׁרוֹקִיתָא ez is flóta neme talain az αυλος –

d., Hadi kürtök, és trombiták szarubol, és rézből volo Instrumentek

a., Dob, és b., a Czimbalom. Ugy látszik h Dávid a musika'elé mozdiására igen sokat tesz az ő vesei, a Musikának a Splomokba vo, és a nyiji udvarba vo bévitelejaat. – Egyébaránt a Sidok' musikáik Gnyokk tulajdonképpen vo nagyléréről bizonyost m udhatunk; hanem a mái N. keleri musikák' állapotjárol mélyán kövérkezterhetjük, h még az ő musikájok, kivál a harmonia nagyon Egyenge lábonállott. A Sántz a Sidoknál m volt a Pujaság szolgálatjára le alacsonyitva; hm egészen a Vallásnak és patriotismusnak volt szentelve. – A Sido tánkot

hihetőleg

hihetőleg ly jobban meg esmerhetjük a mái görög, ö N. keleri tántzbol, a mely fél ö egész Circulusba ejtett lépésekből és mozgásokbol állott. – A mi az architecturár illeri, ennek ha a Salomon Tploma után itélünk Egyiptomi, 's Phænitiai character volt. – A többi szép mesterségekis melyeket a Moses Ynye ej m tilrott, a melyeket a mindég uratkodo bálvány imádáselö mozditott Egyiptomi symbolicára mutattak. –

Vége

1834